

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Могилянська школа журналістики

Магістерська робота

освітній ступінь – магістр

на тему: **«МЕДІА-ФРЕЙМІНГ ФІЗИЧНОЇ ІНВАЛІДНОСТІ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання
Спеціальності
061 Журналістика

Борис Ярослава Андріївна

Керівник Орлова Дарія Вадимівна,
старший викладач

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__ р.

ЗМІСТ

Розділ 1. Вступ.....	4
Розділ 2. Огляд літератури дослідження медіа-фреймінгу фізичної інвалідності в Україні.....	8
2.1. Сприйняття людьми з інвалідністю матеріалів про інвалідність у.....	8
2.2. Стереотипізовані медіа-репрезентації людей з інвалідністю.....	11
2.3. Медіа-репрезентації людей з інвалідністю в українських ЗМІ.....	17
2.4. Медіа-репрезентації людей з інвалідністю у закордонних ЗМІ.....	20
Розділ 3. Теоретичні рамки дослідження медіа-фреймінгу фізичної інвалідності в Україні.....	25
3.1. Концептуалізація поняття медіа-репрезентації	25
3.2. Теорія фреймів.....	26
3.3. Стигма. Теорія ярликування	29
Розділ 4. Методологія дослідження медіа-фреймінгу фізичної інвалідності в Україні.....	33
4.1. Метод інтепретативного контент – аналізу.....	35
4.2. Вибірка дослідження.....	37
4.3. Аналіз даних.....	39
4.4. Обмеження дослідження.....	42
Розділ 5. Результати дослідження медіа-фреймінгу фізичної інвалідності в Україні.....	43
5.1. Особливості негативного фреймінгу фізичної інвалідності в досліджуваних українських медіа.....	45

5.2. Особливості позитивного фреймінгу фізичної інвалідності в досліджуваних українських медіа.....	55
5.3. Перцепції досліджених медіа-фреймінгів інвалідності людьми з інвалідністю та експертами.....	62
Розділ 6. Висновки.....	73
Список використаних джерел.....	78
Додатки.....	86
Додаток А.....	86
Додаток Б.....	90
Додаток В.....	92

РОЗДІЛ 1

ВСТУП

За даними державної служби статистики, в Україні проживає понад 2,6 мільйонів людей з інвалідністю [58]. Це становить майже 6 відсотків від загальної кількості населення. Хоч такі люди складають найбільшу за чисельністю групу меншин у світі, вони, в той самий час, є і найменш представленою соціальною групою у сфері освіти, на ринку праці та в засобах масової інформації. Науковці стверджують, що «висвітлення питань окремих соціально вразливих груп населення в українських медіа щороку зростає» [61]. Проте, достатність і якість таких матеріалів лишається на доволі низькому рівні. Часто, журналісти, нехтуючи визначеними стандартами (або не знаючи їх) щодо «висвітлення соціальних питань тої чи іншої вразливої верстви населення, продукують стереотипне сприйняття аудиторією інформації, і що гірше – дискримінацію» [61]. В Україні, люди з інвалідністю є недостатньо представленими через низку фізичних, поведінкових та політичних бар'єрів, що заважають їм повноцінно брати участь у суспільному житті.

Незважаючи на той факт, що на людей з інвалідністю поширюються всі права людини, вони часто стикаються з «серйозною стигматизацією та дискримінацією, що ґрунтуються на поглядах, уявленнях, непорозуміннях та недостатній обізнаності, що панують у суспільстві» [16]. Ставлення суспільства є вагомим, оскільки воно значною мірою визначає ступінь реалізації особистих, соціальних, освітніх та психологічних потреб людей з інвалідністю. Зважаючи на той факт, що в Україні навіть базові права людини у випадку людей з інвалідністю часто порушуються, задоволення вищих потреб і поготів знаходиться на вкрай низькому щаблі. Хоча громадська думка не конвертується в гірші умови життя людей з інвалідністю напряду, погане суспільне ставлення може реалізуватися в дискримінаційній поведінці

окремих індивідів, корелювати з відсутністю державних політик проти дискримінації та за розумне пристосування.

Науковці заявляють: «медіа продукують контент, який впливає на ціннісні орієнтації соціуму, формує певні типи культури і моделі поведінки» [55]. Саме ставлення, переконання та помилкові уявлення суспільства є головним бар'єром для людей з інвалідністю. Зміна ставлення до інвалідності може бути наслідком підвищеної обізнаності, збільшення контактів та виразнішого спілкування між людьми з інвалідністю та без неї. Деякі дослідники заявляють, що «хоча персональна взаємодія є найкращим способом передачі особистого досвіду інвалідності, медіа-репрезентації в засобах масової інформації також можуть бути ефективним засобом для досягнення більшого розуміння та подальшої поступової зміни у суспільному сприйнятті людей з інвалідністю» [3].

Телебачення, друкована преса, онлайн медіа та інші ЗМІ є частиною нашого повсякдення. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у впливі на громадську думку і ставленні до окремих питань. Вибір слів, зображень та повідомлень може визначати сприйняття, ставлення та поведінку. Він також може визначити, що має або не має значення для людей і навколишнього світу. Те, як зображуються люди з інвалідністю і частота їх появи в мас-медіа, має значний вплив на ставлення суспільства до них. Люди з інвалідністю рідко з'являються у медіа як частина основних програм. Коли їх таки висвітлюють, вони часто стигматизовані або стереотипізовані. Їх, здебільшого, представляють як об'єктів жалості чи наголошують на їх «супергероїчних» досягненнях та витривалості (наприклад, у випадках із паралімпійцями). Включення людей з інвалідністю в звичайні програми на телебаченні і радіо на додаток до інших видів засобів масової інформації може допомогти забезпечити справедливе і збалансоване представництво і допоможе викоринити звичні стереотипи, які увічнюють негативне сприйняття людей з інвалідністю. Зображення людей з інвалідністю в мас-медіа із повагою

до їх особистості може сприяти розвитку більш інклюзивного та толерантного суспільства.

Незважаючи на свою велику чисельність, люди з інвалідністю не лише стикаються з персональними стереотипними уявленнями інших осіб, але й відчувають інституційні упередження, що випливають із вищесказаного [2]. Якщо взяти до уваги загальну кількість населення (41,9 млн станом на 2019 рік), то, відповідно, кожен 16 українець має інвалідність. Як соціальна група, вони часто піддаються дискримінації або виключенню з базових послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, навчання і можливість працевлаштування. В результаті, багато людей з інвалідністю і їх сім'ї входять в число найбільш вразливих і найбільш маргіналізованих груп населення світу. В Україні люди з інвалідністю досі часто не мають доступу до інформації про політики, закони і програми, які їм важливі та «не можуть брати участі у рішеннях, які їх стосуються безпосередньо» [54]. Ці прогалини в знаннях продовжують їх виключення з основного соціального, економічного і політичного життя. Сприяння інклюзії людей з інвалідністю вимагає визнання всіх людей в якості повноправних членів суспільства, поваги та забезпечення всіх їх прав. Інклюзія також включає в себе забезпечення участі людей з інвалідністю у всіх основних послугах, доступних для широких верств населення, і усунення бар'єрів - фізичних, поведінкових, правових, нормативних, інституційних, політичних, комунікаційних - які заважають їм, висловлюючись термінами Конвенції про права людей з інвалідністю, «повною мірою брати участь в житті суспільства» [54].

Метою даного дослідження є проаналізувати медійний контент та виявити особливості медіа-фреймінгу фізичної інвалідності в Україні.

Об'єктом дослідження є медіа-контент тематики фізичної інвалідності.

Предметом дослідження є особливості фреймів, що використовують медіа для висвітлення тематики інвалідності загалом та людей з фізичною інвалідністю зокрема.

Дослідницькими питаннями даного дослідження є:

1. Яким є представлення людей з фізичною інвалідністю в топових українських медіа?
2. Які стереотипні уявлення щодо фізичної інвалідності транслуються у медіа?
3. Як оцінюють українські медіа-фрейми фізичної інвалідності люди з інвалідністю?

Відповідно, дослідницькими завданнями є:

1. Проаналізувати контент чотирьох українських медіа щодо особливостей фреймінгу проблематики фізичної інвалідності;
2. Виявити та описати стереотипні репрезентації фізичної інвалідності;
3. Дослідити та описати рефлексії людей з фізичною інвалідністю та експертів щодо проаналізованих медіа-фреймів.

Ця робота складається із шести розділів. Робота починається зі вступу, що включає в себе обґрунтування актуальності дослідження, його мету, дослідницькі питання та завдання. А також містить опис об'єкту та предмету дослідження. У другому розділі під назвою «Огляд літератури» проаналізовано попередні закордонні та українські дослідження схожої тематики. У третьому розділі представлені теоретичні основи, на яких ґрунтується дослідження. Четверта глава пояснює методологію дослідження. Вона складається із декількох частин: дизайн дослідження, методика проведення, особливості вибірки та аналізу та обмеження дослідження. У п'ятому розділі представлені результати дослідження та їх аналіз. Остання глава представляє собою опис висновків проведеного дослідження.

РОЗДІЛ 2

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІА-ФРЕЙМІНГУ ФІЗИЧНОЇ ІНВАЛІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Існує дві основні причини вважати, що медіа-репрезентація впливає на загальний рівень життя та добробуту людей з інвалідністю та вирішення їх проблем. По-перше, самі люди з інвалідністю здебільшого негативно сприймають способи висвітлення інвалідності у медіа. По-друге, низка досліджень, як давніших, так і новітніх, доводять зв'язок між способом висвітлення інвалідності у медіа та дискримінаційними, стигматизаційними та стереотипізованими настроями суспільства щодо людей з інвалідністю. Сприйняття соціумом спільноти з інвалідністю продовжує «формуватися, трансформуватися та підтримуватися через медіа-репрезентації інвалідності» [20]. Експерти з питань інвалідності впевнені: «ЗМІ можуть бути потужним інструментом у справі створення та зміцнення стереотипів» [54]. Оскільки однією із основних функцій мас-медіа є просвітницька (з будь-яких питань), то, навпаки, вони також можуть бути ефективним інструментом у просуванні проблемних питань становища людей з інвалідністю [61]. Це, в свою чергу, підвищить рівень обізнаності населення щодо цих питань, вплине на відмову від стереотипних суджень та позначиться на поліпшенні складних життєвих обставин людей з інвалідністю.

2.1. Сприйняття людьми з інвалідністю матеріалів про інвалідність у медіа

Люди з інвалідністю самі заявляють, що медіа не надають усієї інформації, яку вони розглядають як важливу для їх успішної інклюзії у суспільне життя. У 80-90-х роках у США та Європі було проведено низку досліджень, у яких вивчали думку людей з інвалідністю. Респонденти

національного опитування питань інвалідності (1987) у США визнали, що висвітлення пресою послуг, пілг та програм, які впливають на їхнє життя, є недостатнім [10]. У цьому дослідженні Еліот та Берд (Elliot and Byrd) опитали людей з інвалідністю щодо рівня їх задоволеності інформацією про них у різноманітних засобах масової інформації, включаючи газети. Близько третини респондентів висловили думку, що національні газети (The New York Times, The Wall Street Journal і USA Today) є майже непридатними як джерела інформації про інвалідність [там само]. Аналіз висвітлення питань інвалідності газетами у дослідженні Барнса (Barnes, 1992) підтвердив результати цих опитувань [3].

Окрім цього, під час обох опитувань було виявлено невдоволення способами ЗМІ зображувати людей з інвалідністю. Наприклад, Барнс у своєму дослідженні заявляє: «ЗМІ зображують людей з обмеженими можливостями у негативному ключі, що є далеким від реальності, віддаючи перевагу сенсаційній та жалісній стороні інвалідності, а не повсякденній та людській» [3].

З моменту вищенаведених досліджень пройшло майже 40 років. Незважаючи на те, що за цей час рух за права людей з інвалідністю досяг величезних успіхів, лобіюючи інтереси, розробляючи закони та політики, займаючись адвокацією цивільних прав, він ще не змінив ставлення та думки багатьох людей, які не мають особистого досвіду роботи з інвалідністю. Люди з інвалідністю досі часто стикаються із недостатністю представлення, хибним висвітленням та дифамацією у ЗМІ. Сучасні дослідження Холлер (Haller, 2013), Санчо (Sancho, 2015), Колман (Kallman, 2017) показують ті ж самі результати, що й дослідження 40-річної давності [21,27,42]. Наприклад, у дослідженні Бет Холлер (2013) респондентам було запропоновано оцінити представлення людей з інвалідністю та висвітлення питань інвалідності в американських ЗМІ. Респонденти оцінювали висвітлення у ЗМІ 68 питань, пов'язаних з інвалідністю. Теми цих питань включали доступ до медичної

допомоги, доступ до юридичних послуг, наявність пільг та безоплатної медичної допомоги, спеціальну сегрегацію освіти та доступ до голосування. За шкалою від 1 (мінімальний / поганий рівень висвітлення) до 7 (достатній / збалансований рівень висвітлення) респонденти оцінили рівень висвітлення наведених проблем інвалідності як недостатній. Лише два питання (аутизм та кейс Террі Шиаво) отримали рейтинг 4 і вище, що свідчить про достатнє висвітлення. Результати показали, що респонденти опитування вважають, що медіа у США не дають достатнього та збалансованого висвітлення більшості питань що стосуються інвалідності [19]. У дослідження Санчо (2015) учасників опитування попросили оцінити загальний рівень зображення людей з інвалідністю засобами масової інформації. За шкалою від 1 до 10, де 1 означає зовсім не реалістично, а 10 - дуже реалістично, респонденти вказали, що загальне висвітлення людей з обмеженими можливостями у ЗМІ не є реалістичним [42]. Дослідниця Холлер з колегами провели також дослідження (2006), де досліджували вибір журналістами термінології та мови для написання матеріалів про інвалідність [20]. Було проведено контент-аналіз новинних матеріалів за десять років (1996-2006) з використанням термінів інвалідності в «Вашингтон пост» і «Нью-Йорк таймс». Дослідження виявило, що деякі журналісти продовжують висловлюватись у термінах, які увічнюють обмежені, вузькі стереотипи щодо людей з інвалідністю [20].

Останнім часом серед людей з інвалідністю в Україні, як і за кордоном, зростає усвідомлення того, що спотворення в засобах масової інформації досвіду інвалідності вносять значний вклад в дискримінаційний процес. У посібнику «Інвалідність і суспільство» підкреслюють, що «стереотипи в нашому суспільстві стосовно ставлення до людей з інвалідністю мають справді складний характер» [53]. «До цих осіб часто ставляться з почуттям ворожості, страху. Або ж від них дистанціюються» [там само]. Мас-медіа є потужним соціальним інститутом, що, в межах своєї просвітницької діяльності, може сформувати позитивний імідж меншини людей з

інвалідністю. Проте, як зазначають деякі дослідники, «медіа поки не виконує функцію включення вразливої соціальної групи населення до українського соціуму» [61]. У журналістських матеріалах тематика інвалідності висвітлюється нерегулярно, спотворено, часто – маніпулятивно та із використанням стереотипної та стигматизуючої лексики. Більше того, «якість таких матеріалів потребує вдосконалення» [там само].

2.2. Стереотипізовані медіа-репрезентації людей з інвалідністю

Слова та зображення, які використовуються в засобах масової інформації, мають прямий позитивний чи негативний вплив на життя людей з інвалідністю. За допомогою вибору одних слів перед іншими ЗМІ роблять певні терміни більш помітними або такими, що запам'ятовуються для своєї аудиторії [20]. Таким чином, ЗМІ має бути важелем для зміни ставлення суспільства до проблематики інвалідності. Дослідниця Інімаш (Inimash, 2010) зазначає, що «те, як зображуються люди з обмеженими можливостями та частота їх появи у ЗМІ має величезний вплив на те, як їх сприймають у суспільстві» [25]. Її дослідження медіа - висвітлення інвалідності у Кенії показало, що засоби масової інформації в Кенії рідко займаються висвітленням інвалідності через обмежені знання з цієї проблеми [25]. Дослідниця Лідубві (Lidubwi, 2017) також займалася аналізом представлення інвалідності у кенійських ЗМІ [32]. Головним висновком її дослідження було те, що, «коли питання інвалідності таки висвітлюються, вони в основному зосереджуються на інвалідності, а не на особистості» [там само]. Дослідниця зазначає, що «більшість прикладів висвітлення, що аналізувалися, не були орієнтовані на проблему, а представляли собою лише пронизані жалісливістю та стереотипами наративи» [там само].

Дослідниця Лу (Lu, 2018) із колегами провели експеримент щодо сприйняття аудиторією людей з інвалідності відповідно до того, яким чином вони є представленими у медіа. Висновками дослідження було те, що сюжети та відео, орієнтовані, в першу чергу, на людей, а не на їх інвалідність, «можуть позитивно змінювати когнітивні оцінки учасників дослідження щодо людей з інвалідністю» [33]. Зокрема, дослідники наголошують на тому, що експеримент підтверджує думку, що люди з інвалідністю повинні розглядатися у медіа нарівні з тими, хто інвалідності не має [там само].

У дослідженні Колман (2017) учасникам експерименту пропонувалося оцінити, наскільки показані їм сюжети про інвалідність є реалістичними, точними, правдоподібними та цікавими. При цьому, респондентів поділили на групи відповідно до того мають вони родичів та друзів з інвалідністю, чи ні. Дослідження показало, що ті, хто не має знайомих людей з інвалідністю більш схильні вважати їх представлення у ЗМІ реалістичним та вартим довіри. Ті, хто має таких знайомих людей заявили про невідповідність зображеного образу інвалідності в сюжетах реальному стану речей [27].

Дослідник Барнс (1992) на основі всіх проаналізованих ним наративів про інвалідність виділив медіа-стереотипи, що часто повторюються [3]: людина з інвалідністю як щось жалюгідне, що потребує особливого до неї ставлення (*object of pity*); людина з інвалідністю як об'єкт насильства; людина з інвалідністю як загроза; людина з інвалідністю як щось “екзотичне” та рідкісне; людина з інвалідністю як “суперкаліка” (*supercripple*); людина з інвалідністю як об'єкт наслідування; людина з інвалідністю як власний найгірший і єдиний ворог; людина з інвалідністю як тягар; людина з інвалідністю як сексуально ненормальний; людина з інвалідністю як особа, що нездатна повністю брати участь у житті суспільства; людина з інвалідністю як звичайна людина.

Стосовно людей з фізичною інвалідністю можна виділити 2 основних наративи – “*object of pity*” та “*supercripple*”. Дослідниці Холлер та Доріс (Haller

and Dorries, 2006) у своєму дослідженні “Media labeling versus the US disability community identity: a study of shifting cultural language” значну увагу приділили аналізу фреймів сентименталізації та жалісливості до людей з інвалідністю. Дослідниці пишуть: «боротьба за контроль мови та спроби змінити термінологію, яка використовується для опису людей з інвалідністю, є надзвичайно важливою для того, щоб показати, як мова підсилює погляди домінуючої культури на інвалідність» [20]. Негативна термінологія, яка використовується в засобах масової інформації, посилює «роль хворого» - медикалізацію особистості людини з інвалідністю. Проаналізувавши статті та сюжети топових американських ЗМІ, дослідниці виявили застарілу термінологію та стереотипну лексику щодо людей з інвалідністю. Часто, ЗМІ пишуть про людей, які заразилися поліомієлітом в ранньому віці як про "уражених" поліомієлітом. Людей зі СНІДом називають «жертвами» СНІДу або такими, що «страждають від СНІДу». Такі фрази в засобах масової інформації перетворюють хворобу/інвалідність в «агентів, що діють на безпорадну жертву» [20]. Використання термінології «жертва» має на увазі певні злочинні дії, в той же час роблячи людину пасивною і безпорадною [там само]. Такі фрейми дуже звужують поняття інвалідності, не ведуть до жодних соціальних змін та не сприяють інклюзії людей з інвалідністю і соціальне, економічне та політичне життя суспільства. Такий фреймінг відокремлює людей з інвалідністю від культурного і соціального контексту, який несе відповідальність за їх тяжке становище і проблемний статус [28]. А також, як зазначають автори посібника «Інвалідність та суспільство», представляють їх складні життєві обставини «як особисту трагедію» [54]. Дослідник Дал (Dahl) стверджує: «Ці ярлики привертають увагу до того, що зазвичай є найбільш видимою або явною характеристикою людини. Вони приховують всі інші характеристики, які стоять за нею, і поглинають соціальну ідентичність індивіда в межах цієї обмеженої категорії» [8].

Дослідник Галвін (Galvin, 2016) у своїй праці “The making of the disabled identity: a linguistic analysis of marginalization” говорить, що проблемними також є такі вислови, як «страждає на...» або «прикутий до візка» [14]. Дослідник заявляє: «Якщо стан людини стосується історії, такі фрази, як “у нього церебральний параліч”, служать кращим дескриптором, тому що вони не нав'язують сторонніх значень, а точніше повідомляють факти» [14]. Щодо фрази «прикутий до інвалідного візка», Галвін зазначає, що такі стереотипні вислови в засобах масової інформації дають стільцеві більше можливостей, ніж людині [там само]. «Натомість, повідомлення, що хтось використовує інвалідний візок не тільки вказує на активний характер користувача, а й визнає, що люди можуть сідати в інвалідні візки і вставати з них для різних видів діяльності: для водіння автомобіля, плавання, сидіння на дивані тощо» [14]. Дуже часто поєднуються фрейми «людина з інвалідністю, як об'єкт жалості» та «людина з інвалідністю, як тягар». Нельсон (Nelson, 2003), дослідивши матеріали медіа, дійшов висновку, що один з найбільш повторюваних наративів людей з інвалідністю - це «слабка особа, про яку треба дбати, тягар для сім'ї та суспільства» [35]. Транслюється думка, що це обов'язок, з яким потрібно зіткнутися. «У той же час, мається на увазі, що такий тягар важко нести і його слід уникати» [там само]. Таким чином, подібні фрейми дегуманізують людей з інвалідністю. Окрім цього, зазначає дослідник, такі зображення часто використовується як драматичний спосіб демонстрації благородних намірів і щедрості тих, хто надає допомогу, що робить «людину з інвалідністю всього лише “платформною для допомоги”, а не людиною, що здатна взаємодіяти з іншими з користю для обох» [там само].

Репрезентація за допомогою вищенаведеної негативної лексики може навіть бути шкідливою для самооцінки та самоідентичності людей з інвалідністю. Така практика призводить до значних негативних наслідків і перешкод для продуктивного життя. За словами дослідника Шапіро (Shapiro), багато людей з інвалідністю (особливо молодь) засвоюють ярлики і мову, що

висвітлюють їх як пасивних одержувачів державної допомоги [45]. «Вони розвивають помилкову свідомість, оскільки вони засвоюють образи гнобителів, що передаються через мову. Це культурне вторгнення приводить багатьох людей з інвалідністю в безмовний світ пасивного прийняття, де вони пристосовуються до статус-кво...» [там само].

Наратив «super-cripple», пише Барнс, з'явився як «альтернативний» погляд на інвалідність, який мав би підвищити повагу до людей з інвалідністю та сприяти позитивному ставленню до них суспільства [3]. «Людину з інвалідністю наділяють надлюдськими, майже магічними здібностями, “супер” якостями. Сліпі зображуються як провидці з шостим чуттям або надзвичайно чутливим слухом. В якості альтернативи, люди з інвалідністю, особливо діти, отримують високі оцінки за відносно звичайні досягнення» [там само]. Найчастіше, такий фрейм використовується у матеріалах про параолімпійців. Низка нещодавніх досліджень (McGillivray 2016; Peers 2013; Schalk 2016; Grue 2015; Goggin 2015; Kim 2017; Silva 2012) виявляли інтенсивність використання такого наративу та його роль у формуванні іміджу людей з інвалідністю. Майже всі дослідження виявили, як вузько ці фрейми спираються на концепції подолання перешкод, героїзму, натхнення і екстраординарності. Дослідниця Кім (2017), наприклад, проаналізувавши матеріали медіа, виявила типове конструювання такого фрейму: «до лексики найвищої форми, як “вражаючий”, “той, що поборює власну хворобу” і “той, що розсовує кордони хвороби” додається акцент на окремих атрибутах, як “незмінна віра”, “неймовірні зусилля” і “непохитна рішучість”, а також заклик до сентиментальної універсальної людяності в ярлику “найбільш надихаюча людина року”» [30]. Крім того, більшість дослідників також зазначають, що такі фрейми фокусуються на індивідуальному ставленні до свого становища, роботі над собою і наполегливості, а не на соціальних бар'єрах, створюючи помилкове враження, що всі наслідки інвалідності можуть бути стерті, якщо просто досить старанно працювати. Стосовно цього Шальк (2016) пише, що

«матеріали про “супер-інваліда” майже ніколи не фокусуються на умовах, які ускладнюють людям з синдромом Дауна пошук романтичних партнерів, людям з вадами зору подорожей і пригод, дітям з інвалідністю займатися спортом. Не медичні умови, а матеріальні, соціальні, правові умови - відсутність доступу, роботи, освіти, особистих супутніх послуг» [43].

Макгіллівейр D та О’Доннел (2016) зазначають, що у фреймах “supercrip” підкреслюється (понад)компенсація за певну «недостачу», створену інвалідністю [34]. Опитуючи думку учасників Параолімпійських ігор, дослідники виявили, що такі нарративи встановлюють нереальні очікування щодо людей з інвалідністю «подолати» наслідки їх інвалідності за допомогою чистої сили волі [там само]. Сілва (2012) пише, що такі репрезентації «можна вважати вираженням низького рівня очікувань суспільства щодо людей з інвалідністю, що в кінцевому підсумку увічніює розуміння їх існування як “проблеми”» [47].

Пірс (2012) виявив дві основні проблеми такого нарративу [36]. Розхвалений «суперінвалід», який здійснює надзвичайні вчинки - підіймається на гору, пливе по океану тощо - захоплює засоби масової інформації і дає два розуміння [там само]:

1. Інвалідність не є соціально обумовленою, але еквівалентна фізичному порушенню, яке можна і потрібно долати рішучою самовіддачею;
2. За замовчуванням, всім людям з інвалідністю, які не можуть добре виконувати свої повсякденні обов'язки, мабуть, не вистачає сили волі і самодисципліни. Тобто, «суперінваліди» затьмарюють своїх колег, які, таким чином, піддаються негативним судженням.

На противагу, деякі дослідження виявили позитивні сторони такого фреймінгу. Наприклад, Грю (2015), опитавши людей з різними видами фізичної інвалідності, отримав певну кількість відповідей, що такі нарративи є бажаними серед людей з інвалідністю [17]. Деяким з них, виявилось, важливо

читати історії про колег, які є «чимось більшим»: людьми, для яких перешкоди інвалідності не є непрохідними [там само]. «“Суперінваліди” служать зразками для наслідування і об'єктами захоплення. Вони являють собою приклади людей з інвалідністю, які можуть подолати труднощі і стати «нормальними» людьми» [там само]. Одна з респонденток дослідження зазначила, що «“суперінваліди” підтверджують їх [людей з інвалідністю] переконання, що їх порушення не обов'язково є причиною відмовитися від участі у «нормальному» потоці існування» [там само].

Два найпоширеніших фрейми про інвалідність загалом та людей з інвалідністю зокрема є стереотипними і ставлять людей з інвалідністю за межі «звичайного» потоку існування, щоб викликати почуття жалості або захоплення. Люди з інвалідністю можуть бути зображені як такі, що живуть і працюють в різних ситуаціях, з різноманітними обов'язками і не обов'язково долають «самі себе» та «свою недугу» для досягнення свого статусу. Засоби масової інформації впливають на громадську думку і суспільне сприйняття соціальної реальності своєю здатністю створювати типізації [3]. Ретельне використання термінології і візуальних образів людей з інвалідністю може поступово створити більш прийнятну і реалістичну характеристику людей з інвалідністю як «звичайних» людей.

2.3. Медіа-репрезентації людей з інвалідністю в українських медіа

Україна стала на шлях інклюзії людей з інвалідністю зовсім недавно. Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів лише у 2009 році, а термін «інвалід» почав активно викорінюватись лише з 2018 року. Тому, тема репрезентації людей з інвалідністю викликала інтерес дослідників нещодавно, а досліджень поки не так багато.

Василик (2018) у своєму дослідженні «Експлуатація людини з інвалідністю у політично замовних матеріалах» зазначає «використання політиками військового конфлікту на сході України та в його контексті життя людей з інвалідністю на окупованих територіях та в «сірій зоні», на жаль, спричинили в українських ЗМІ новий вид матеріалів з ознаками політичної замовності – тут в центрі уваги постали люди з інвалідністю, за допомогою яких медіа створюють іміджеву підтримку політикам, працюють на їх репутаційну складову. Люди з інвалідністю й до цього були тим соціальним прошарком у суспільстві, на якому неодноразово піарилися політсили» [61]. Провівши моніторинг матеріалів ЗМІ (телеканалів ООО «Медіа Група Україна») за 2014-2018, дослідник виявив 328 матеріалів замовного характеру, де об'єктом уваги стає людина з інвалідністю. «Телеканал демонструє моральну, благодійну та медичну модель у ставленні до людей з інвалідністю. Контент викликає співчуття до таких людей, особливо до дітей. Історії успіху героїв матеріалів зі зрозумілих причин відсутні, адже журналістам потрібно представити їх беззахисними, безпорадними, не соціалізованими» [61]. У дослідженні явно видно, що попри те, що Україна стає на шлях соціальної моделі інвалідності та інклюзії, телеканали ООО «Медіа Група Україна» демонструють моральну, благодійну та медичну модель у ставленні до людей з інвалідністю. Дослідник резюмує: «контент телеканалу “Україна” формує патерналістське відношення до людей, показує їх як неповносправних членів суспільства, над якими потрібна зовнішня опіка. Медійники закріплюють стереотип, за яким більшість потім і сприйматиме таких своїх співгромадян. Сюжети насичені медичними штампами, які підсилюють стереотип про життєву безпорадність».

У ще одному дослідженні було розглянуто, як питання інвалідності висвітлюються в українських друкованих засобах масової інформації (Phillips, 2012). Дослідження проводилося за допомогою методу нарративного дискурс-аналізу. Матеріал, що використовується в аналізі, складався з 81 статті,

вибраних із семи найпопулярніших газет України за 2000 та 2010 рр. Результати дослідження показали, що в українських медіа люди з обмеженими можливостями часто зображуються як такі, що піддалися експлуатації та жорсткому поводженню з боку інших або такими, що "схильні робити дурні речі" [37]. Деякі статті, як виявив дослідник, були зосереджені на порушенні прав людей з інвалідністю, таких як скасування або несвоєчасна виплата допомоги по інвалідності. У них критикувалося невиконання державою своїх обов'язків перед людьми з інвалідністю, які вважаються залежними від держави і в більшості випадків є безробітними [37]. У деяких статтях люди з обмеженими можливостями також позиціонуються як "герої", які змогли або намагаються подолати свою інвалідність та "жити всупереч їй". Їх називали "героїнею", "лицарем" або "живою легендою" [37]. Крім того, у кількох статтях описано людей з обмеженими фізичними можливостями, які проживають у спеціальних доглядальних закладах, оскільки їхні родини "покинули" їх та не залишається нікого, аби турбуватись про них [там само].

Дослідник Дешевий (2017) досліджував висвітлення спортсменів з інвалідністю в українських ЗМІ. Результати показали, що, по-перше, «інформаційні приводи, пов'язані із висвітленням діяльності спортсменів з інвалідністю, у більшості випадків не пов'язані або віддалено пов'язані із їх спортивними досягненнями» [61]. Тобто, в центрі матеріалів була не «людина», а саме її інвалідність. По-друге, дослідник дійшов висновку, що «українські онлайн-медіа, здебільшого, героїзують спортсменів з інвалідністю» [там смо].

На противагу, результати дослідження Грубича (2018) «Висвітлення соціальних питань людей з інвалідністю на телебаченні в Україні (за матеріалами «ТСН») показали, що проявів дискримінації в медіаматеріалах набагато менше, ніж раніше. «З січня по червень 2018 року вийшло 45 телевізійних сюжетів, пов'язаних із темою людей із інвалідністю. У більшій половині матеріалів були відсутні міфи, акценти на вадах, а риторика також

була прийнятною з точки зору толерантності. Але все одно залишалися поодинокі випадки з появою слова «інвалід», «хворий», міфи про неможливість працювати людям із інвалідністю, жити зі щасливою сім'єю тощо» [61].

2.4. Медіа-репрезентації людей з інвалідністю у закордонних медіа

Барнс (1992) у своїй праці “Disabling imagery and the media” стверджує, що «історія зображення людей з інвалідністю - це історія репресивної та негативної репрезентації» [3]. Тобто, люди з інвалідністю представляються як соціально недосконалі непрацездатні люди, а не як звичайні люди зі своєю власною ідентичністю. Стереотипні припущення про людей з інвалідністю засновані на забобонах, міфах, упередженнях і переконаннях більш ранніх, менш освічених часів. Вони притаманні нашій культурі і зберігаються почасти тому, що вони постійно відтворюються через засоби масової інформації. Багато людей дізнаються про інвалідність та проблеми, пов'язані з нею не через особистий досвід спілкування, а через медіа [3]. Неправильні уявлення та повідомлення про людей з інвалідністю, що транслуються у медіа можуть привести до того, що люди будуть ізолювати, відштовхувати та пригнічувати цих людей. Такі стереотипні помилкові судження очевидні як в особистому спілкуванні, так і в медіа-репрезентаціях. «Люди з інвалідністю часто стереотіпізуються як важкохворі, ледачі, недієдатні, ізольовані, емоційно нестабільні або грубі» [3]. Ці стереотипи можуть перешкодити людям, які не мають інвалідності, взаємодіяти з тими, хто її має. «Такі стереотипи можуть знизити рольові очікування і збільшити нерішучість в побудові відносин з людьми з обмеженими можливостями» [27]. На додаток до порушення міжособистісних відносин між людьми з інвалідністю та без, ці погляди

можуть призвести до таких негативних результатів, як дискримінація на робочому місці, в закладах освіти та інших інституційних бар'єрів.

«Люди з інвалідністю та їх організації із 60-х років минулого століття привертають увагу до зв'язку між зображеннями людей з обмеженими можливостями у засобах масової інформації та дискримінацією» [3]. На підтвердження цих заяв, в низці досліджень науковці, журналісти та правозахисники розкритикували різні ЗМІ за негативне представлення людей з інвалідністю. Деякі дослідники висловили думку про те, що телебачення та інші медіа часто надають перевагу стереотипним та невідповідним образам таких людей.

Прийняття Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права людей з інвалідністю започаткувало собою зміну парадигми підходів до інвалідності. Почався перехід від моделі, за якою люди з інвалідністю розглядаються як об'єкти медикаментозного лікування, благодійності та соціального захисту (медична модель) до моделі, коли вони визнаються суб'єктами з правами людини, що можуть активно залучатися у рішення, які впливають на їхнє життя та наділені правом вимагати таких прав (соціальна модель). Цей підхід розглядає бар'єри, з якими стикаються люди з інвалідністю, і які створюються суспільством як основні перешкоди для повного втілення їх свобод. Такі перешкоди включають фізичні, інформаційні, комунікативні бар'єри та негативне ставлення оточення. Перехід до соціальної моделі інвалідності означає відмову від схильності сприймати людей з інвалідністю як «проблему» та розглядати їх, натомість, з точки зору володіння правами людини, включаючи громадянські, політичні та культурні права, нарівні з іншими.

Проте, результати досліджень різних країн виявили, що застарілі культурні інтерпретації інвалідності надалі оприлюднюються засобами масової інформації. Подібні тлумачення є більш поширеними в країнах, що розвиваються. Проте, це важлива проблема, оскільки мільярди людей продовжують залежати від радіо і телебачення як головних джерел новин та

інформації. Різні дослідники дійшли висновку, що у більшості випадків інвалідність представлена стереотипно у ЗМІ.

Долідник Келлер (Keller, 1990) за допомогою контент-аналізу дослідив 428 статей з 12 американських щоденних газет за 1987 рік. З цього аналізу було встановлено, що «більшість статей зображають людей з інвалідністю як осіб, що зазнали страждань або стали жертвами чогось» [29]. В інших статтях, такі люди були зображені як такі, що представляють суспільну загрозу (хоча в таких статтях здебільшого йшлося про ментальну інвалідність). Основним висновком дослідження стало те, що «формат висвітлення інвалідності спричинив цинічне соціально-емоційне ставлення суспільства до цих людей» [там само].

Дослідниця Еліс (Ellis, 2014) у своєму дослідженні вирішила прослідкувати зміну парадигми висвітлення інвалідності в американських ЗМІ. Результати контент-аналізу показали, що протягом 15 років стереотипне зображення людей з інвалідністю у медіа майже ніяк не змінилось. Вона переглянула статті двох газет за 1995, 2003 та 2010 роки. Дослідження показало, що люди з інвалідністю продовжують розглядатися у деяких статтях як загроза для суспільства [11]. Інші статті представляли таких людей як суспільний тягар та жертв насильства, особливо сексуального. Вони також зображувалися особами, «які не можуть приєднатися до робочої сили і повинні отримувати лише соціальні допомоги» [там само].

Рохвердер (Rohwerder, 2016) у своєму дослідженні проаналізував зображення людей з фізичною інвалідністю у Британії. Автор дослідив 362 статті, які були відібрані з шістнадцяти щоденних газет за січень, лютий та березень 2016 р. Було встановлено, що таким традиційним питанням, як медичне лікування та інституціоналізація, державні та приватні програми підтримки та віктимізація інвалідів, переважали майже у 60 відсотках статей [40]. Прогресивні теми - дискримінація, питання доступу та інтегрована освіта, зайнятість та питання споживачів - висвітлювались приблизно в 40 відсотках статей [40]. Результати

дослідження також показали, що «люди з обмеженими можливостями зображуються як "отримувачі медичної та економічної підтримки", "суперлюди, що живуть повним життям, незважаючи на свої вади" та "політичні активісти"» [там само].

Дослідники Самсел та Перепа (Samsel and Peepa, 2013) досліджували зв'язок між зображенням інвалідності в засобах масової інформації і його впливом на сприйняття викладачами своїх учнів. Використовуючи напівструктуровані інтерв'ю та анкети, дослідники вивчали те, як матеріали у ЗМІ впливають на розуміння інвалідності і стилю викладання. Результати показали, що учасники виявили, що більшість засобів масової інформації сенсаційно відносяться до інвалідності, здебільшого зображують людей з інвалідністю як предмет жалю, увічнюють стереотипи і не надають належного представлення людей з інвалідністю в цілому [41]. Викладачі в вибірці також визнали, що засоби масової інформації впливають на їх розуміння, обізнаність та знання про інвалідність, а також на підходи та методи до викладання [там само]. Деякі респонденти зазначали, що вимагають від студентів з інвалідністю набагато менше та лояльніше ставляться до помилок у навчанні.

У відповідь, зростає число досліджень, спрямованих на вплив позитивного зображення людей з інвалідністю через публічні ЗМІ на зміну ставлення громадськості. У ретроспективному дослідженні Браянт та Уотсон (Briant and Watson, 2013) відзначили, що учасники, які повідомили, що дивилися телевізійні сюжети або матеріали, де оптимістично зображували людей з інвалідністю, як правило, з меншою ймовірністю повідомляли про негативних почуття з приводу останніх, ніж ті, хто не зіштовхувались із такими матеріалами [6]. Квазіекспериментальне дослідження Харпур (Harpur, 2015) виявило, що учасники без інвалідності продемонстрували підвищене позитивне ставлення до людей з інвалідністю щодо їх можливості працевлаштування як співробітників поліції після перегляду сюжету, що описував, як детектив, який використовував інвалідний візок, заарештував

злочинця [23]. Обидва ці дослідження стосувались сюжетів ЗМІ, що зображали людей з інвалідністю, як звичайних людей, що виконують свою роботу, живуть звичним життям. Тобто, матеріали, де в центр ставиться «герой-людина», а не «герой-інвалідність». До уваги не бралися матеріали, що використовують застарілу лексику та термінологію, чи висвітлюють людей з інвалідністю з акцентом на їх інвалідність, а не людські якості та вміння.

РОЗДІЛ 3

ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІА-ФРЕЙМІНГУ ФІЗИЧНОЇ ІНВАЛІДНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Концептуалізація поняття медіа-репрезентації

Медіа-репрезентація (або медіа-представництво) – це «способи, якими медіа зображує певні групи, спільноти, досвіди, ідеї або теми з конкретної ідеологічної або ціннісної точки зору» [60]. Ден Логі у своїй праці «Медіа-теорії» визначає медіа-репрезентацію як: - «Репрезентація відноситься до конструювання в будь-якому середовищі (особливо в засобах масової інформації) таких аспектів реальності, як люди, об'єкти, події і культурна ідентичність. Термін відноситься до процесу, а також до його продуктів [31]. Наприклад, в ключові маркери ідентичності (клас, вік, стать та етнічна приналежність) репрезентація включає не тільки те, як ідентичності представлені в тексті, але і те, як вони створюються в процесі виробництва і отримання» [31].

Основоположником теорії медіа-репрезентації є Стюарт Голл. Базуючись на семіологічній теорії та концептах конотації та денотації Ролана Барта, Голл створив модель кодувальної/декодувальної комунікації. Відправники повідомлення (медіа), на переконання Голла, «надають перевагу кодуванню повідомлення із ідеологічними цілями і, переслідуючи їх, маніпулюють мовою та зображеннями» [18]. Тобто, повідомленню надається інтенційне значення, певний бажаний сенс. Таким чином, значення повідомлення не є рівнозначними, деякі з них, відповідно до намірів адресатів, переходять у привілейовану позицію [18]. Аналіз медіа-репрезентацій включає в себе семіологічний аналіз мовних та іконічних повідомлень (текстів та зображень). Семіотика є основним методом формального аналізу

репрезентацій. За теорією Голла, «оскільки реальність завжди представлена (кимось), то те, що ми сприймаємо як “прямий” досвід, є насправді “опосередкованим» кодами сприйняття”» [там само]. Таким чином, репрезентація завжди включає в себе «конструювання реальності». Відповідно до Ентмана, фреймінг є формою репрезентації – «медіа-репрезентації містять конкретні фрейми, які направляють інтерпретацію і розуміння аудиторії» [13].

Тому, в якості теоретичних рамок даного дослідження було вирішено обрати теорію фреймінгу, а також теорії ярликування та стигматизації.

3.2. Теорія фреймів

«Теорія фреймінгу пов'язана із парадигмою встановлення порядку денного (agenda setting), але розширює дослідження, зосереджуючись на суті представлених питань, а не на конкретних темах» [54]. Основа теорії фреймінгу полягає в тому, що засоби масової інформації фокусують увагу на певних подіях, а потім розміщують їх у відповідне поле значення за допомогою слів, термінів, конкретних фраз та зображень. За допомогою фреймів медіа привертають увагу громадськості до конкретних тем - визначають порядок денний, а потім створюють рамки (фрейми), відповідно до яких певна інформація буде передана аудиторії [54]. Створення таких рамок для історій зазвичай є усвідомленим вибором журналістів, кореспондентів та редакторів [13]. Лафі стверджує, що «власні погляди та цінності журналіста впливають на вибір фреймів» [31].

Концепція фреймінгу дає корисну перспективу для цього дослідження, оскільки «пропонує спосіб описати силу комунікативного тексту» [13]. Медіатексти містять фрейми, які, відповідно до Ентмана, «проявляються в наявності або відсутності певних ключових слів, стандартних фраз, стереотипних зображень, джерел інформації і пропозицій, які забезпечують

тематичне підкріплення кластеру фактів або суджень» [13]. У цьому дослідженні, концепція фреймінгу дозволяє розглянути один невеликий, проте потужний елемент медійного формування образу людей з інвалідністю – яким чином вони представляються як соціальна група.

Теорія фреймінгу передбачає, що те, як саме певна тема представлена аудиторії (так звана «рамка», «фрейм»), впливає на вибори, які роблять люди відносно того, як обробляти цю інформацію [54]. Гофман пише - «фрейми, по суті, - це абстракції, які допомагають організувати або структурувати зміст повідомлення» [57]. Найбільш поширене використання фреймів стосується фреймів, за допомогою яких медіа структурують інформацію, яку вони передають [54]. Теорія фреймінгу пояснює, що ЗМІ, представляючи новини, створюють фрейми, з визначеною і вузькою контекстуалізацією. «Подаючи у матеріалі певні слова та повторюючи їх, фрейми роблять деякі ідеї більш виразними, інші – менш помітними, а деякі – зовсім невидимими» [13]. Найбільш близьке і зрозуміле визначення фреймінгу надає Роберт Ентман. Він стверджує, що фрейм – «це процес відбору деяких аспектів реальності і виявлення їх в комунікативних текстах з метою пропозиції формулювання певної проблеми, її причинну інтерпретацію, моральну оцінку і/або рекомендацію» [13]. Таким чином, можна зробити висновок, що, по суті, фрейми є деякими шаблонами, які використовуються автором для створення певної картини будь-якого аспекту проблеми / події або ж цілісного опису ситуації; певними «уявними/сконструйованими» аспектами реальної проблеми/питання/явища.

Ірвінг Гофман був одним з перших учених, які розробили загальну концепцію фреймінгу. Увага до цієї теорії виникла через стурбованість з приводу того, як ЗМІ вибирають медіа-контент і як цей вибір впливає на публіку. Гофман називає фрейми «“схемами інтерпретації”, фреймворком, який допомагає перетворити безглузду послідовність подій в щось значуще» [57]. Лафі визначає фрейми як засоби, що допомагають журналістам

організувати величезні обсяги інформації і «ефективно їх упаковувати для своєї аудиторії» [31]. Він описує фрейми як «постійні моделі пізнання, інтерпретації та подання, вибору, акценту і виключення, що організують інформацію як для журналістів, так і для їх аудиторії» [там само]. Відповідно до Ентмана, процес фреймінгу має дві стадії [13]:

- 1) створення фрейму і його поява в реальності (frame-building);
- 2) взаємодія створених фреймів з індивідами, представниками суспільства, аудиторією, що не беруть участь у створенні фрейму, але є його адресатами (frame-setting).

У процесі переходу від однієї стадії до іншої фрейм може змінюватися і коригуватися відповідно до особливостей аудиторії. Беручи до уваги, що теорія фреймінгу має справу зі способами, за допомогою яких медіа вибирають і представляють новини, фундаментальні інтереси вчених - це дослідження того, як новинні репрезентації можуть трансформувати сприйняття аудиторією суспільних питань. Спірним і активно обговорюваним є питання про ступінь активності участі аудиторії в процесі формування і коригування фрейму, і, відповідно, про ступінь спричиненого фреймами впливу. Гофман та Ентман заявляли, що є прямий зв'язок між способом опису певного явища у медіа та сприйняттям громадськістю цього явища. Ентман стверджує – «медіа оформлюють свої новинні матеріали таким чином, щоб досягти відповідної/потрібної реакції в аудиторії» [13]. Серед багатьох дослідників, широко поширена думка про те, що населення генерує більшу частину своїх знань за допомогою репрезентацій у новинному контенті.

Канеман і Тверські (1979, 1984) були першими, хто продемонстрували, як різні презентації, по суті, однієї і тієї ж інформації можуть впливати на вибір людей. Вони виявили, що люди були схильні ризикувати, коли в матеріалі підкреслюються гіпотетичні «втрати». Проте, коли та ж інформація представлена з точки зору «переваг», люди уникають ризиків [59].

Лафі також стверджує, що громадська думка і суспільний порядок денний встановлюються засобами масової інформації. Він зазначає, що те, яким чином громадськість розглядає проблеми, засноване виключно на уявленнях, створених в їхній свідомості засобами масової інформації [31].

3.3. Стигма. Теорія ярликування

Друга теорія, яка використовується в даному дослідженні – це теорія ярликування / соціальної стигми. Ця теорія розглядає інвалідність як одну з видів стигми. За допомогою цієї теорії будуть аналізуватись та інтерпретуватись результати дослідження.

Описана американським соціологом Говардом Беккером, теорія ярликування стверджує, що «дії людей оцінюються і “ярликуються” реакціями інших» [4]. Беккер пише, що «у суспільстві є люди, які мають більше можливостей, ніж інші, прикріплювати ярлики. Ці ярлики кріпляться на окремих осіб і груп іншими у відповідь на певні види дій та поведінки» [там само]. Наприклад, якщо зовнішність або дії певних осіб вважаються чимось неприпустимим або відхиленням від норми, люди прикріплюють до них ярлики.

Ці ярлики тісно пов'язані із поняттям стигми. Термін «стигма», відповідно до Ірвінга Гофмана, «використовується для позначення атрибута людини, який відрізняє її від інших, наприклад, який робить її абсолютно поганою, небезпечною або слабкою. Люди можуть вважати, що людина, що володіє цим атрибутом, зіпсована і знецінювати її» [15]. Окрім цього, стигма, за Гофманом, - це «якість, яка видає якусь ганебну властивість індивіда; причому характер цієї властивості визначається не самою властивістю, а ставленням до неї» [там само].

Механізмом впровадження соціальної стигматизації є формування стійкого упередження суспільства та окремих індивідів щодо тих чи інших груп людей, для яких властива певна якість або модель поведінки. Говард Беккер у своїй книзі «Аутсайтери» (1963) зазначає: «стигма - властивість, на підставі якої формується негативний стереотип» [4]. Тому практично всі стигми є за своєю суттю стереотипом. Проте, не кожний стереотип стигматизується. «Проявлятися стигматизація може до різноманітних груп населення за станом здоров'я, професією або соціальним становищем, конфесією, віком, статтю, національністю тощо» [4]. Приводом для стигми може послужити будь-яка, навіть найнезначніша природна або соціальна якість людини, але найчастіше це певна «негативна» риса характеру, зовнішності, статусу. Таким чином, стигма - це, перш за все, соціальний атрибут людини (групи), що формується зовнішнім соціальним середовищем, в якій відбувається дія.

Гофман виділяє три різних типи стигми. Перший тип - це різні фізичні порушення та вади; другий - недоліки індивідуального характеру, такі як слабка воля, неконтрольовані або неприродні пристрасті, підступні і жорсткі переконання, нечесність; третій тип - це стигма раси, нації та релігії [15].

У суспільстві можуть бути різні погляди на людей, що володіють певними стигматизованими якостями. Перш за все, це словесні образи, булінг, нешанобливе ставлення. Коли стигматизація переходить у дії, «ярликовані» люди можуть піддаватися різним формам дискримінації [15]. Беккер виділяє також поняття «самостигматизації», коли людина приймає судження суспільства про себе і починає теж вважати себе «неправильною/девіантною» [4]. «У деяких випадках людина, яка піддається стигматизації, може спробувати виправити те, що вона бачить в якості підстави для такого ставлення суспільства» [там само]. Людина з інвалідністю, що страждає від соціальної стигматизації, може спробувати змінити свій стан, приклавши багато зусиль для вивчення різних областей діяльності, які вона вважає

недоступними для себе через свої «вади» [там само]. Все це Беккер називає проявами самостигматизації.

Стигматизація людей з різними видами інвалідності знаходить вираження у закріпленні щодо них стійких соціальних очікувань, пов'язаних з життєвою пасивністю, неблагополуччям, незахищеністю, з неможливістю взаємодіяти з іншими на засадах рівності. Гофман пише, що «носій стигми “інвалід”, таким чином, стає об'єктом проєкції на нього фобій і побоювань, що асоціюються зі слабкістю і соціальної непридатністю, низьким потенціалом розвитку і обмеженістю життєвих перспектив» [15].

Беккер зазначає: «феномен стигматизації людей з обмеженими можливостями здоров'я є атрибутом традиційного й індустріального типів культури і породжений соціокультурним контекстом, в якому фізична спроможність індивіда складає необхідну умову його суспільної затребуваності, а наявність обмежень обумовлює соціальну дистанцію і депривацію найбільш складних потреб особистості» [4]. Тобто, люди з різними видами інвалідності можуть піддаватися стигматизації через широко поширене уявлення про інвалідність, як ознаку слабкості та залежності. В результаті люди з інвалідністю можуть відчувати себе виключеними з суспільства.

Засоби масової інформації виражають суспільні інтереси суспільства. Лафі пише: «журналісти не просто повідомляють громадськості певну інформацію, а й коментують цю інформацію таким чином, щоб вона відображала громадську думку» [31]. Тобто, вони відображають колективні судження людей про те, що добре і що погано, прийнятно або неприйнятно, нормально і ненормально. Засоби масової інформації також можуть повідомляти про певну групу людей, на яку накладено ярлики з боку решти суспільства, і, таким чином, можуть підкріплювати дані їм ярлики [там само]. «Засоби масової інформації самі по собі не створюють ярлики, але вони безумовно впливають на них» [там само]. Дослідники стверджують, що «медіа є невід'ємним

механізмом протидії порушенню та знехтуванню правами та свободами людини» [61]. Транслюючи нестереотипні та нестигматизаційні ідеї про інвалідність, висвітлюючи цю проблематику через призму бар'єрів, що існують в країні, медіа можуть бути тим визначальним інструментом, що прискорить створення інклюзивного суспільства, де права людей з інвалідністю не порушуються, де вони можуть активно брати участь у сферах освіти, законотворення та працевлаштування, де їх висвітлюють та сприймають із повагою до їх людської честі і гідності, де інфраструктурні та архітерктурні норми беруть до уваги потреби абсолютно кожного громадянина.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІА-ФРЕЙМІНГУ ФІЗИЧНОЇ ІНВАЛІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Дослідження медіа-фреймінгу зазвичай включає «аналіз медіа в друкованому або електронному форматі з використанням якісного або кількісного методу контент-аналізу» [54]. Після формулювання мети дослідження і дослідницьких питань, було вирішено використовувати якісні методи дослідження. Було обрано методи контент-аналізу та глибинного інтерв'ю. «Метод контент-аналізу призначений для аналізу документів і текстів, в тому числі різних засобів масової інформації» [63].

Класично, контент-аналіз був кількісним методом, проте, з 1960-х років розвиток політичних та пропагандистських досліджень (зокрема, Гарольдом Ласуелом) дав поштовх появі якісного контент-аналізу. «Якісний вид контент-аналізу, на відміну від кількісного (частотного) виду, орієнтований не на безпосередній кількісний вимір елементів інформаційного масиву, а на врахування поєднання якісних і кількісних показників, характерних для цих елементів (ступеню розгорнутості викладу теми, рангу певного поняття при його згадуванні тощо)» [63]. Якісний контент-аналіз - це метод дослідження, який «використовується для виявлення закономірностей записаного спілкування» [63]. Для проведення аналізу контенту дані систематично збираються з набору текстів, які можуть бути письмові, усні чи візуальні. Якісне контент-аналітичне дослідження орієнтоване на інтерпретацію, тлумачення та розуміння значень та смислових співвідношень слів і концептів. Метою якісного контент-аналізу є організація та отримання значень із зібраних даних та отримання з них реалістичних висновків [62]. На додаток до письмового матеріалу, зображення, звуковий супровід, знаки, символи також можуть бути включені в якості даних при аналізі змісту [там само]. Метод

контент-аналізу покликаній відповісти на перші 2 дослідницькі питання шляхом аналізу способів представлення людей з фізичною інвалідністю в топових українських медіа та виявлення стереотипних уявлень про фізичну інвалідність, що транслуються у медіа. Метод глибинного інтерв'ю покликаний глибше зануритися у питання дослідження, в даному випадку – ролі стереотипних медіа-репрезентацій інвалідності у ставленні громадськості до цієї проблеми. Ціллю глибинних інтерв'ю є виявлення оцінок, поглядів та суджень щодо досліджуваної теми [63].

Необхідність використання такого типу дослідження обумовлена метою дослідження. Україна почала активне впровадження соціальної моделі інвалідності протягом останніх 10 років. З 2018 року, термін «інвалід» офіційно замінений на термін «людина з інвалідністю». Проте, досі існує значна кількість журналістських матеріалів, що зображують інвалідність з точки зору медичної (благодійної) моделі, а також використовують терміни та лексику, що можуть стигматизувати людей з інвалідністю. Перевага методу якісного контент-аналізу полягає в можливості аналізувати значний обсяг матеріалів в своїх дослідженнях. В даному дослідженні, наприклад, аналізуватимуться медіа-матеріали за період січня 2019 – квітня 2020, тобто за період після законодавчого введення терміну «людина з інвалідністю». По-друге, контент-аналіз є найбільш економічним і ефективним за часом способом збору даних, оскільки може проводитись вдома із власного комп'ютеру. Цей метод збору даних покаже загальну тенденцію українських медіа висвітлювати питання інвалідності. Метод глибинного інтерв'ю надасть досліднику змогу глибше зануритися у тему та виявити, як саме такі тенденції сприймаються самими людьми з фізичною інвалідністю та експертами з питань інвалідності в Україні.

Методи використовуватимуться у дослідженні послідовно – після визначення фреймів українських ЗМІ про інвалідність загалом та людей з інвалідністю зокрема, буде вивчатись експертна думка та думка самих людей

з інвалідністю про ці фрейми та їх роль у погіршенні / покращенні умов життя українців з інвалідністю.

4.1. Метод інтепретативного контент – аналізу

Як уже зазначалось вище, термінологія, текст, окремі фрази, зображення, відеоряд – те, що може формувати образ інвалідності – є закодованими (прихованими) способами формування громадської думки та ставлення до інвалідності. Тому, виходить, що аналіз відбувається саме прихованих (латентних) проявів формування образу, для чого потребується специфічна методологія. Для цього в межах даного дослідження пропонується використовувати метод інтерпретативного контент-аналізу. Інтерпертативний контент-аналіз було запропоновано як метод для дослідження латентного змісту і вирішення інших складних завдань кодування [62]. За Г. Гарфінкелем, різниця між латентним та явним змістом полягає у тому, що латентний зміст – є «інтерпретацією», розуміючи під цим, що явне – однозначне, воно апріорі не може бути інтерпретацією [56]. До особливостей інтерпретацій у межах цього контент-аналізу відносять [62] :

- Кодування не може повністю замикатись набором правил кодування;
- Час навчання кодувальників може значно збільшитись внаслідок необхідності аналізу нових різновидів інтерпретацій, що постійно з'являються;
- Правильне виконання інтерпретацій потребує «теоретичної чутливості»;

Г. Гарфінкель висловлює позицію, що «поняття правила стають неадекватними, тому що для кожного контексту має бути своє правило. Оскільки будь який контекст є унікальним, і постійно виникають усе нові й нові контексти, не може бути набору заздалегідь розроблених правил, що

пропонувались би для виконання» [56]. Конотативне (інтерпретативне) кодування вимагає високого рівня аналізу. Публікації сучасних ЗМІ «можуть вимагати достатньо глибоких знань сучасних політичних процесів, позиції та взаємодії політичних сил у суспільстві» [62]. Тому краще, аби такого роду дослідження проводилось або сумісно кількома кодувальниками (з постійним обговоренням суперечностей), або один дослідник, який володіє теоретичною чутливістю. Теоретична чутливість є «персональною ознакою дослідника, його вмінням упізнавати тонкощі значень даних, що аналізуються» [62]. А. Семенова наголошує на тому, що «при інтерпретативному контент-аналізі достатньо одного висококваліфікованого кодувальника, який володіє теоретичною чутливістю (зазвичай це сам автор проекту)» [62]. До переваг інтерпретативного контент-аналізу доцільно додати, що дослідники можуть кодувати увесь текст (аудіо- та відеозаписи тощо) або фокусуватись на окремих його частинах (наприклад, назві чи терміні) як на одиницях аналізу. Але при кодуванні використовують цілісний підхід і враховують те, що інші частини предмету аналізу впливають на інтерпретацію частини, що кодується [там само].

Підсумовуючи вищезазначене, доцільно говорити про метод інтерпретативного контент-аналізу як про коректний метод для досягнення поставленої мети у рамках даного дослідження, адже завдяки його особливостям стає можливим проаналізувати латентні прояви образу інвалідності в українських ЗМІ. Ці особливості полягають у відсутності єдиних правил кодування, можливістю аналізу силами одного (однієї) дослідника чи дослідниці, у яких присутня теоретична чутливість, що розуміє під собою володіння інформацією з історії, політики тощо, а саме минулого та сучасного стану їхнього розвитку для коректності пропонованих ними інтерпретацій.

4.2. Вибірка дослідження

За даними дослідження «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 році», проведеного USAID-Internews, «переважна більшість українців використовують одночасно декілька типів медіа для отримання новин» [70]. У разі ж, «якщо джерело лише одне, то це, найчастіше, телебачення» [там само]. 66% аудиторії використовують телебачення, як основне джерело отримання новин. 59% аудиторії використовують новинні сайти [там само]. Відповідно, вибірка дослідження будувалася на вищенаведених українських тенденціях медіа-споживання – аналізувалися матеріали ТБ-новин та публікації на сайтах.

За даними досліджень Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення «Рейтинг розважально-інформаційних телеканалів серед користувачів IPTV та OTT» (2019) [65], Інтернет Асоціації України – «ТОП-100 новинних сайтів суспільно-політичної тематики за грудень 2019» [71] та вищезгаданого дослідження USAID [70], було відібрано для дослідження медіа, що очолили рейтинги. Для відбору онлайн-медіа, враховувалось також дослідження ГО «Інститут масової інформації» - «Рейтинг онлайн-медіа щодо дотримання журналістських стандартів» (2020) [64].

Для аналізу було обрано публікації та матеріали чотирьох топових українських ЗМІ, а саме: «ТСН» (1+1), «Факти» (ICTV), «Українська правда» та «Обозреватель». У «ТСН» та «Фактах» аналізувалися як ТБ-випуски, так і наповнення сайту. Вибір на користь цих медіа був також зроблений через їх орієнтацію на найрізноманітніші теми, включаючи інвалідність, доступність в Інтернеті та можливість пошуку публікацій за датою на сайті. Одиницею аналізу для цього дослідження є кожна згадка фізичної інвалідності, тобто кожен матеріал, що включає в себе таку згадку.

Коротка інформація про вибрані медіа представлена нижче (інформація отримана з Вікіпедії):

«Телевізійна служба новин» (або «ТСН») — «щоденна програма новин каналу 1+1. По буднях виходить до 8 випусків ТСН, залежно від дня тижня, у суботу і неділю — по одному. Основним випуском ТСН є вечірній, початок якого о 19:30. ТСН є однією з найпопулярніших програм новин в Україні» [67].

«Факти» — «щоденна інформаційна програма на телеканалі ICTV, яка має п'ять розширених випусків протягом доби. Вперше програма вийшла 17 вересня 2000 року. Хроніка дня в Україні та за кордоном. У центрі подій — Україна, вписана у світовий контекст» [69].

Українська правда — «українське інтернет-видання, започатковане 2000 року Георгієм Гонгадзе. Матеріали на сайті в основному публікуються українською мовою, окремі статті — російською або перекладаються нею. Основна тематика — політика, соціальні проблеми, економіка» [68].

«Обозреватель» — «українське інтернет-видання соціально-політичної спрямованості, створене в 2001» [66].

Респонденти для проведення напівструктурованих інтерв'ю були відібрані відповідно до 2 критеріїв:

1. Люди з інвалідністю, що мали досвід репрезентації власної історії у медіа (для дослідження їх сприйняття цього матеріалу зокрема, та матеріалів українських медіа про інвалідність загалом).
2. Люди, що є членами громадських організацій, що лобіюють інтереси та права людей з інвалідністю в Україні (для підтвердження результатів контент-аналізу та визначення оцінки впливу проаналізованих стереотипних медіа-фреймів про інвалідність в українських медіа на життя людей з інвалідністю).

4.3. Аналіз даних

Після вибору медіа, я провела кілька загальних процедур аналізу контенту для обробки даних. Я почала з визначення одиниці аналізу. За словами Ядова, «якісний контент-аналіз зазвичай використовує окремі теми в якості одиниці аналізу, а не фізичні лінгвістичні одиниці (наприклад, слово, речення або абзац), що найчастіше використовуються в кількісному контент аналізі» [63]. Теми можуть бути виражені в одному слові, фразі, реченні, абзаці або у всьому документі [там само]. Грунтуючись на цих твердженнях Ядова, я вибрала матеріал, що містить згадку фізичної інвалідності в якості одиниці аналізу.

Теми публікацій визначались відповідно до моделі медіа-фреймів інвалідності, створеної дослідницями Холлер та Клогстон. Відповідно до цієї моделі, теми журналістських фреймів були розбиті на категорії "традиційні" (що, переважно, стереотипні та стигматизаційні) та "прогресивні".

Традиційні категорії:

- Медична модель: інвалідність представлена як хвороба або порушення. «Люди з інвалідністю показуються як залежні від медичних працівників для лікування або обслуговування. Люди з інвалідністю пасивні і не беруть участь в “нормальних” заходах суспільного життя через інвалідність» [7].
- Модель соціальної патології: «люди з інвалідністю представляються як такі, що знаходяться в несприятливому становищі і повинні звертатися до держави чи суспільства за економічною підтримкою, що вважається даром, а не правом» [7].
- Модель Supercrip (Супер-інвалід): «людина з інвалідністю зображується як девіантна через “надлюдські” подвиги; або як “особлива”, тому що живе “звичайним” життям “незважаючи на інвалідність”» [7]. Ця роль

підкріплює ідею про те, що люди з інвалідністю є девіантними - досягнення цієї людини сприймаються як «дивовижні» для здорових членів суспільства [там само].

- Бізнес-модель: люди з інвалідністю та їх проблеми представляються як дороговартісні для суспільства і бізнесу особливо. «Впровадження інклюзії, аби зробити суспільне життя доступнішим для людей з інвалідністю насправді не варто витрат і перевантажує бізнес. Доступність не вважається прибутковою» [22].

Прогресивні категорії:

- Модель меншин / цивільних прав: «люди з інвалідністю розглядаються як члени спільноти інвалідів, яка має законні політичні претензії. У них є цивільні права, за які вони можуть боротися, як і у інших груп. Доступність в суспільстві є цивільним правом» [7].
- Правова модель: незаконно обходитися з людьми з інвалідністю певним чином. «Вони мають законні права, які можуть виступати в якості правових інструментів для припинення дискримінації» [22].
- Модель культурного плюралізму: люди з інвалідністю розглядаються як багатогранні люди, і їх інвалідність не отримує надмірної уваги. Вони представляються, в першу чергу, як люди, а не обов'язково, як люди інвалідністю [7].
- Модель споживача: люди з інвалідністю представляються, як «невикористана» група споживачів. «Розвиток доступності та інклюзії може бути вигідним для бізнесу і суспільства в цілому. Якщо люди з інвалідністю матимуть доступ до роботи, у них буде більше наявного доходу. Якщо вони матимуть роботу, вони більше не потребуватимуть державної допомоги» [22].

Для розподілення матеріалів ЗМІ відповідно до вищенаведених категорій була створена схема категорій аналізу (Додаток А). Даний етап контент-

аналізу зосереджувався на змісті (темі) статті, розглядаючи, у контексті якої теми згадувалась інвалідність та яким чином вона описувалась. Зокрема, значна увага приділялась тому як у матеріалі описується вплив інвалідності на життя людини та можливості поліпшення стану людини з інвалідністю. По-перше, оцінювалось який вплив - негативний, позитивний або нейтральний - кожна інвалідність, згадана в матеріалі, має на життя цієї людини або на життя членів сім'ї, згаданих в статті. Якщо вплив був негативним, то він розглядався у контексті наступних сфер життя: фізичне життя, соціально-емоційне, фінансове, загальне благополуччя та сімейні стосунки. По-друге, розглядалося, чи надається у матеріалі згадка про те, чи можна поліпшити стан людини. Якщо така згадка є, то аналізувалось чи в статті вказана причина, за допомогою якої стан можна поліпшити, використовуючи такі категорії: особисті зусилля, релігія, благодійність, соціальні контакти, технології, освіта, медицина та інше. Після цього я створила схему кодування (Додаток В). Ця процедура включала процес запису заміток при читанні/перегляді матеріалу. Потім, ці нотатки збиралися на листи кодування і розподілялися відповідно до категорії.

Було розроблено гайд для напівструктурованого глибинного інтерв'ю (додаток Б), який було використано для збору даних. Я використовувала інтерв'ю для отримання детальної оцінки респондентів щодо типових фреймів українських медіа про людей з інвалідністю. Інтерв'ю проводилися як засіб перевірки інформації, отриманої з контент-аналітичного дослідження для отримання більш обгрунтованого уявлення про зображення людей з інвалідністю. А також визначення експертної оцінки щодо того, як саме медіа-репрезентації позначаються на житті людей з інвалідністю.

Висновки були сформульовані після проведення напівструктурованих інтерв'ю із людьми із інвалідністю, а також із експертами у сфері лобювання прав людей з інвалідністю в Україні.

4.4. Обмеження дослідження

Перше обмеження дослідження полягає в тому, що я не використовувала комп'ютерних програм для проведення аналізу. Існують різні програми, які відрізняються за своєю складністю, проте їх «загальна мета полягає в тому, щоб допомогти дослідникам в організації, управлінні і кодуванні якісних даних більш ефективним способом» [62]. За допомогою цих програм можна редагувати текст, робити нотатки і маніпулювати категоріями [там же].

Друге обмеження, пов'язане із ситуацією карантину в Україні, що був введений з метою запобігання COVID-19. Через неможливість особистих контактів, 4 із 5 глибинних інтерв'ю було проведено в онлайн-форматі, що могло негативно позначитись на загальній атмосфері бесіди, а також внаслідок аудіо-, відео- та інтернет-перешкод могло вплинути на інтерпретації певних фраз та речень.

РОЗДІЛ 5

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІА-ФРЕЙМІНГУ ФІЗИЧНОЇ ІНВАЛІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Для визначення потенціалу медіа у формуванні образу інвалідності та її характеристик, було проведено дослідження, в рамках якого було проаналізовано новинні сюжети за 2019-2020 рр. чотирьох ЗМІ: було проведено контент-аналіз 162 матеріалів, що стосуються теми інвалідності. За допомогою фільтр-слів відбиралися інформаційні текстові та відео-повідомлення, що зачіпають тему інвалідизації. Індикаторами обраної категорії стали лексеми- «інвалід», «особа з обмеженими можливостями», «людина з інвалідністю», «людина з особливостями», «інклюзія» тощо.

Контент-аналіз висвітлення інвалідності в Україні показав, що люди з інвалідністю і теми, пов'язані з ними, описуються в новинних ЗМІ України, здебільшого, однаково. Хоча, в медіа спостерігається певні відмінності фреймінгу інвалідності та загальна нестача прогресивних репрезентацій питань інвалідності. Проаналізовані дані надають значущу інформацію про те, як засоби масової інформації описують людей з інвалідністю в українському соціо-культурному контексті. В цілому, в медіа використовуються фрейми, які мають негативні наслідки на життя та суспільне сприйняття людей з інвалідністю та їх проблем в Україні. У наступних підрозділах цієї глави представлений детальний аналіз репрезентацій інвалідності в українських медіа.

Першим та найпомітнішим результатом дослідження стало те, що кількість матеріалів за 16-місячний період насправді незначна. Якщо ще взяти до уваги релевантність матеріалу, то ця цифра стає ще меншою (рис. 5.1).

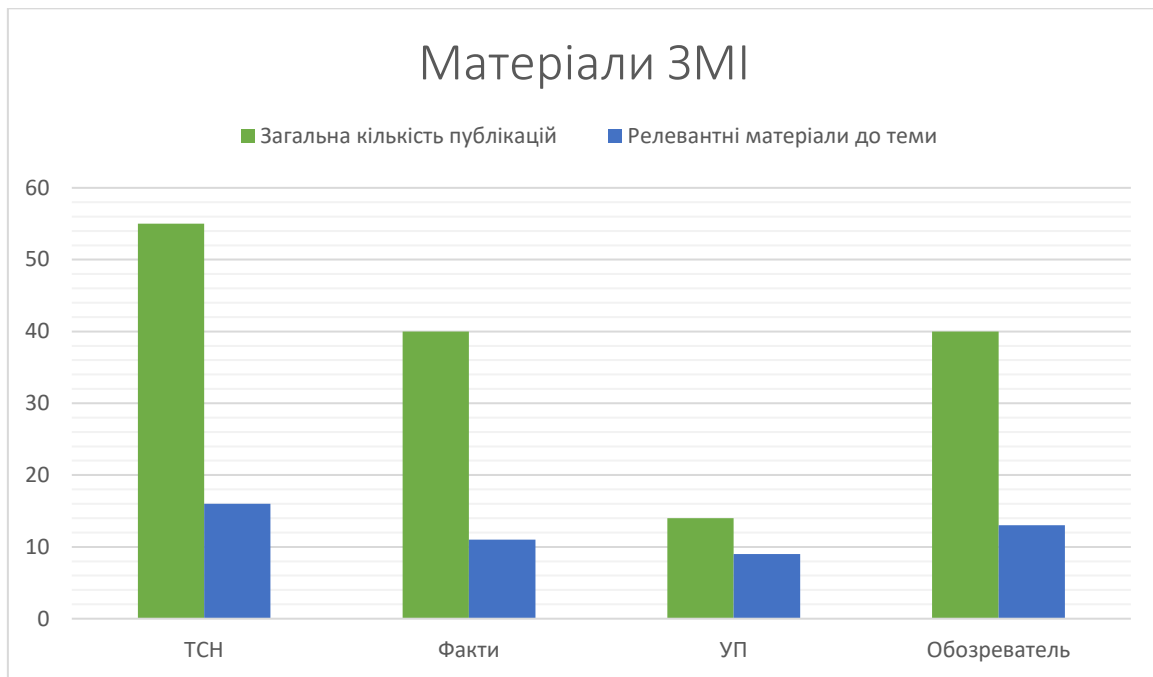

Рисунок 5.1

Релевантність матеріалу визначалась за тим, чи було приділено темі інвалідності увесь матеріал, чи вона побіжно згадувалась у контексті певної іншої теми. За даними, наведеними у Рисунок 5.1 видно, що лише близько 36% матеріалів є релевантними для дослідження.

Середня періодичність викладу матеріалів про інвалідність загалом та людей з інвалідністю зокрема – один раз на місяць. Винятки становлять деякі випадки, коли інвалідність згадується декілька разів на місяць через певні пам'ятні дати (Міжнародний день людей з інвалідністю, Всесвітній день розповсюдження інформації про проблему аутизму тощо) та окремі «сенсаційні» матеріали, про які піде мова нижче.

Оскільки дослідження покладалось на результати якісного контент-аналізу, то я не вбачала доцільності у дослідженні відсоткового співвідношення загальної кількості статей в обраних ЗМІ до статей присвячених темі інвалідності. Вищенаведена кількісна інформація покликана надати більшого розуміння якісної проблематики висвітлення людей з інвалідністю в українських ЗМІ.

5.1. Особливості негативного фреймінгу фізичної інвалідності в досліджуваних українських медіа

У переважній більшості матеріалів, що ідентифікувалися дослідником, як нерелевантні інвалідність згадувалась у контексті іншої тематики (недотичної до інвалідності) та виступала в ролі «підсилювача» емоційної складової. Тобто, саме інвалідність ставала визначальною рисою, яка відокремлює людину від іншого суспільства та створює інформаційний привід. Такі новинні матеріали та сюжети складають серйозний та переважний пласт медіа-репрезентацій інвалідності. Жодної додаткової інформації про людей, окрім їх інвалідності, статі, місця проживання («на Чернігівщині») та, зрідка, роду занять («школяр», «пенсіонерка») новини не повідомляють. Здебільшого, це матеріали про вбивства, зґвалтування, побиття. У таких випадках, на інвалідність героїв журналісти роблять особливий акцент та вказують навіть тоді, коли цей факт не має до змісту тексту жодного стосунку, тоді як відсутність вказівки на такий факт анітрохи не зменшило б жахливості злочину, описаного у новинах. У низці новин на ТСН, Фактах та Обозревателі інвалідність використовується саме як та визначальна ознака, що стає приводом для появи подібної новини. До прикладу, із 55 новинних сюжетів та публікацій про інвалідність на ТСН, 17 зразками є саме такого фреймінгу. У «Фактах», із загальної кількості матеріалів 40, у 14 використовується такий спосіб репрезентації.

Наприклад, у матеріалах ТСН від 15.01.2020 та 11.10.2019 – «На одещині молодик вночі вдерся до будинку жінки з інвалідністю і зґвалтував її», «На київщині чоловік три дні гвалтував жінку з інвалідністю» та значній кількості подібних матеріалів інвалідність разом із діями злочинного характеру щодо її «носія» є самими по собі новинними приводами. Оскільки, такої кількості матеріалів про жорстокі дії щодо людей без інвалідності не з'являється, то це дає змогу сформулювати висновок про використання інвалідності для

підвищення «сенсативності» та сентименталізації сюжету, а відтак – збільшення кількості переглядів.

Схожим чином працюють такі публікації, як сюжет Фактів від 06.08.2019 – «У Харкові дільничний побив онкохворого пенсіонера – той заступився за жінку-інваліда». У центрі сюжету – факт побиття поліцейським пенсіонера, що став на захист своєї дружини. Згадана у заголовку інвалідність жодним чином не причетна до історії, а тому вказується лише для підсилення «жалісливої складової» меседжу.

Інвалідність у таких матеріалах згадується не для надання глибини сюжету чи новини, а лише як та визначальна характеристика, що і зумовлює появу матеріалу. Подібна широко-розповсюджена тенденція жодним чином не сприяє впровадженню ідеї інтеграції та інклюзії людей з інвалідністю у суспільні процеси, не описує проблематику інвалідності у соціо-культурному середовищі (наприклад, дискримінація, булінг), а використовується лише для емоційної маніпуляції з ціллю викликати жаль та співчуття в аудиторії. Людина з інвалідністю у таких матеріалах показується як знедолена, нажахана, недієздатна, що лише укріплює стереотипні уявлення про людей з інвалідністю, як про пасивних «об'єктів жалю».

В рамках такого фреймінгу, що є симбіозом медичної моделі та моделі соціальної патології, люди з інвалідністю також висвітлюються, як люди, що не здатні про себе подбати і потребують допомоги інших в певних аспектах свого життя. У контексті такого «зневажливого» фрейму, принизливі терміни, слова та фрази (не)навмисно використовуються для опису людей з інвалідністю кожного разу, коли з'являється новина про них. Люди з інвалідністю зображуються, в основному, як прохачі допомоги, нещасні істоти, які є обділеними природою, а не суспільством, частиною якого вони є.

Наприклад, у матеріалі ТСН від 31 липня 2019 року «Незрячі українці шукають волонтерів, щоб не бути заручниками у домішках», люди з вадами

зору описуються, як нездатні вийти з дому через «небажання бути комусь тягарем або ж банальний страх перед перешкодами». Волонтери, що супроводжують таких людей, описуються як «своєрідні провідники у світ». Така фраза говорить суспільству багато про здатність незрячих людей самотійно функціонувати. Це – повернення до застарілої – медичної – моделі інвалідності. Таким чином, медіа траншують стереотип, що люди з інвалідністю слабкі та хворі, і тому потребують «допомоги», «супроводу», щоб «вийти у світ». Акцент у таких публікаціях, здебільшого, робиться на людях з інвалідністю, а не на суспільство (в даному випадку, непристосованість інфраструктури), яке не може пристосувати середовище до потреб людей з інвалідністю. Прихований контекст такого фрейму полягає в тому, що люди з інвалідністю часто розглядаються як слабкі люди, що вважаються занадто хворими, щоб бути залученими у будь-які продуктивні способи життя. Насправді ж, не інвалідність заважає людям брати повну участь у громадському житті, а соціум, який не пристосований до їх потреб та «не готовий» їх прийняти.

Матеріал від 16 грудня 2019 року на «Обзревателі» - «"Повзла по калюжах за хлібом": в Кривому Розі жінку з інвалідністю кинули напризволяще» описує, як жінка з інвалідністю, не мавши змоги спуститись з квартири на 2 поверсі на інвалідному візку, «повзла» до магазину. У матеріалі чітко прослідковується накладання вини на оточення жінки – «скористатися інвалідними кріслом вона не може – його просто нікому спустити. Сусіди втомилися допомагати жінці, тому їй доводиться розраховувати тільки на себе». Тобто, проблема інвалідності розглядається тут з точки зору «допомоги», а не пристосування середовища державою. Єдиним шляхом вирішення проблеми інвалідності, в даному випадку, розглядається допомога сусідів.

В матеріалі «Фактів» від 25 березня 2019 року – «Рівень турботи про людей з інвалідністю – це показник рівня людяності влади – Вілкул» описується розроблений Благодійним фондом Олександра Вілкула Українська

перспектива законопроект про створення гідних умов для отримання освіти та соціальної адаптації дітей з інвалідністю. Загальна риторика матеріалу коректна, проте недостатньо обґрунтована з точки зору необхідності інклюзивного навчання. Винесена в заголовок цитата, негативно висвітлює людей з інвалідністю як об'єктів турботи. Тобто, такі ініціативи, як цей законопроект, навіть їх розробниками розглядаються не як спосіб інклюзії та підвищення рівня соціальної доступності, а як «турбота», про «слабких» та «нещасних» людей з інвалідністю. Наведена всередині матеріалу ще одна цитата Вілкула – «Після перезавантаження влади я забезпечу дітям з особливими потребами та їх батькам гідну турботу держави» закріплює сприйняття людей з інвалідністю як пасивних отримувачів допомоги та «турботи» навіть із законодавчої перспективи.

Розповсюдженим також є фрейм зображення інвалідності як чогось найгіршого, що може трапитись у житті людини. Матеріал «Обозревателя» від 21.01.2019 року виводить у заголовок тезу – «Полонені Росією українські моряки ризикують залишитися інвалідами», посилаючись при цьому на слова лікаря, що обстежував цих самих моряків. Насправді, у синхроні, що наведений у сюжеті лікар говорить: «[Прізвище] може втратити зір...». Для журналістів же, ця фраза є прямим твердженням того, що така перспектива є обов'язково найгіршим сценарієм у житті полоненого, ставлячи інвалідність на тому ж самому щаблі, що утримання в полоні та катування.

В межах такого фрейму, поняття «слабкість» характеризує людей з інвалідністю та пояснює, чому вони сприймаються як об'єкти жалості, а надання їм постійної допомоги вважається для них прийнятним. Передбачається, що люди з інвалідністю замість того, щоб отримувати можливість брати участь у звичайній економічній, культурній та соціальній сферах, як будь-хто інший, будуть жити, розраховуючи на постійну «допомогу», опіку та супровід оточуючих. Окремі такі матеріали про людей з інвалідністю транслюють думку, що усі люди з інвалідністю просять чієсь

допомоги, не можуть вийти з дому і страждають. Формується загальний негативний, стигматизуючий образ людей з інвалідністю.

Ще один негативний фрейм висвітлення людей з інвалідністю у досліджуваних медіа є фрейм «супер-інваліда» (supercrip). Такий фрейм відрізняється від інших декількома факторами. По-перше, він орієнтований, в основному, на осіб з певною формою інвалідності, а не на перспективу соціальної меншини людей з інвалідністю. По-друге, це один з небагатьох випадків, коли медіа зображує конкретну інвалідність. По-третє, фрейм супер-інваліда несе в собі приховану конотацію, що для людей з інвалідністю «нормально» вести тихе, невидиме та покірне існування, оскільки всі інші випадки вимагають багато зусиль. Людина з інвалідністю, яка виходить в світ, щоб щось зробити, вважається «сміливою». Такий фрейм також підкреслює інвалідність з точки зору природних «обмежень» та «негараздів».

Показовим прикладом такого фрейму є матеріал ТСН від 6 квітня 2019 року – «Спорт за межею можливостей: п'ять драматичних історій суперлюдей». Уже в заголовку використовується відповідна лексика, яка продовжується і в тілі публікації: «незламність духу», «всупереч обставинам, досягли неймовірних висот» тощо. Така емоційна лексика в журналістських матеріалах про висвітлення спортсменів з інвалідністю, зазвичай, використовується з метою зацентувати увагу на тому, які «молодці» ці люди, що займаються спортом.

Такий фрейм висвітлює людей з інвалідністю, здебільшого спортсменів, що досягли певних висот у чомусь, як таких, що постійно героїчно борються за своє становище. Такі репрезентації укріплюють уявлення про те, що з наслідками інвалідності можна впоратись за допомогою наполегливості, постійної праці над собою та «незламною волею». Відповідно, всі інші люди з інвалідністю сприймаються як такі, що просто «недостатньо стараються».

Матеріал «Фактів» від 31 липня 2019 року «Всі обмеження в голові: українці з особливими потребами підкорюють Говерлу» закріплює стереотипне

уявлення про «самонавіювані обмеження», коли шляхом постійної праці над собою можна знівелювати негативні наслідки інвалідності. Подібне висвітлення тематики інвалідності призводить до укріплення в суспільстві думки про те, що не соціум створює бар'єри для людей з інвалідністю, а вони самі собі «обмежують» життя власними лінощами та небажанням «боротись» зі своєю інвалідністю. Таким чином, до громадськості не доноситься думка про важливість та необхідність інклюзії, принципів універсального дизайну та доступності, а під виглядом «історій успіху» транслюється хибне бачення про те, що ці люди можуть і самі пристосовуватись до умов середовища. У прикладах такого фрейму відбувається екстраполяція окремих випадків (навіть, радше, винятків) на цілу меншину, що може призводити до вкрай негативних наслідків у житті людей з інвалідністю.

Найбільш розповсюдженим прикладом фрейму «супер-інваліда» є матеріали, в яких люди з інвалідністю, що займаються, по суті, звичними справами, перебільшено героїзуються. Такий фрейм є представленням дискримінаційних поглядів, що виявляються в очікуванні неспроможності виконання цими людьми звичних дій.

Прикладами такої репрезентації є сюжет ТСН від 7 березня 2020 року «У Львові 15-річна дівчинка з синдромом дауна малює унікальні картини, які потім друкують на хустках» та новина на «Обозревателі» від 4 лютого 2019 року «"Прямо в душу влізла": дівчина з інвалідністю довела до сліз суддів "Голосу країни"». Дівчата з інвалідністю займаються цілком звичними справами, живучи «повним» життям і це заслуговує похвали найвищого рівня із використанням низки маніпулятивних прикметників. У межах такого фрейму, люди з інвалідністю, що займаються пересічними справами надмірно розхвалюються і позиціонуються як такі, що мають певний «дар», «унікальне вміння», «надприродні здібності» тощо. Така лексика може бути і способом «пожаліти» людину з інвалідністю, намагаючись таким чином компенсувати всі ті «обмеження» приписуванням певних «суперталантів».

Окремо даний фрейм часто використовується через призму «боротьби», коли людина з інвалідністю, як істинний герой, бореться зі своєю інвалідністю. Сюжет «Фактів» від 23 квітня 2019 року із заголовком «Інвалідність – не вирок: спортсмен-візочник допомагає пораненим бійцям» описує історію реабілітолога з інвалідністю, при цьому «трагічна» історія волонтера та його інвалідності займає більшу половину хронометражу матеріалу, а його робота згадується не так детально. На думку журналістів, інвалідність – це обов'язково «вирок», окрім тих випадків, коли людина сама чогось не робить для поліпшення свого становища. У всіх інших ситуаціях – якщо людина має інвалідність – це «хрест» на твоєму житті. Акцентуючи увагу на інвалідності, а не на справді важливій та потрібній роботі героя, журналісти використовують саме інвалідність в якості «центрального героя», а не саму людину. Фраза «інвалідність не вирок» повертає до медичної моделі інвалідності і транслюється стереотипне бачення того, що інвалідність – це «неповносправність» та «обмеження», з якими людина з інвалідністю може «боротись» самотужки.

Матеріал на «Обозревателі» від 12.01.2019 описує історію військового ЗСУ, що розбився в автокатастрофі. У центрі сюжету – людина, що воювала на сході України та померла у «цивільних» умовах. Факт того, що загиблий герой мав інвалідність не відіграє у ситуації жодної ролі. Більше того, інвалідність не була визначальною рисою його біографії та не описувала його особистість, адже, як говориться у сюжеті, «військовий умовив комісію не "списувати" його за станом здоров'я, отримав третю групу інвалідності та висновок: "придатний для проходження військової служби». Сюжет не був висвітлений через призму досягень та подвигів загиблого, а оправся лише на складову «жалості». Тобто, журналістам виявилось замало того факту, що загинув герой війни на Донбасі, вони вирішили висвітлити новину через загибель людини з інвалідністю. Лексема «воював з інвалідністю» може мати подвійний сенс. Скоріш за все, у неї було вкладено поняття людини з

інвалідністю, що бере участь у бойових діях. Проте, аудиторія може сприйняти це по-іншому, розуміючи, що людина, перш за все, боролась зі своєю інвалідністю. Саме бажаючи відвернути увагу від своєї інвалідності, «воюючи саме з нею», загиблий брався за важкі виклики, такі як воєнні дії.

Подібна героїзація жодним чином не показує реалій життя людей з інвалідністю. Один реабілітолог з інвалідністю є таким же самим представником усіх людей з інвалідністю, як окремих лікар може бути репрезентацією людей без інвалідності. Окремий військовий з інвалідністю представляє людей з інвалідністю не більше, ніж Бетховен репрезентує усіх композиторів. Тобто – абсолютно ніяк. Натомість, аудиторія може сприймати певні досягнення людини з інвалідністю як щось, що компенсує цю її інвалідність. Полеміка при описі людей з інвалідністю як тих, хто «подолав», став «таким же, як всі», «не дивлячись на...» (список поширених кліше можна продовжувати) характерний для медіа у репрезентації людей з інвалідністю через призму моделі «супер-інвалід». Для соціальної інклюзії це негативна практика: така подача матеріалу не руйнує негативні стереотипи щодо інвалідності, а, навпаки, показує «винятки» через «відзнаки», акцентуючи увагу на «немічності» всіх інших.

Наступний висновок з аналізу фреймінгу тематики інвалідності в медіа – те, що в інвалідності журналістів цікавлять саме проблеми. Іншими словами, у багатьох матеріалах транслюється модель соціальної патології, шляхом суспільно-політичного дискурсу соціальної незахищеності, коли люди з інвалідністю потрібні для ілюстрації прогалин в соціальній політиці, які виправляються чинною владою. Наприклад, про збільшення соціальних виплат, прийняття нових будівельних норм тощо. При цьому, матеріали містять опис проблеми, але майже у всіх випадках не пропонують рішення, не наголошують на важливості цієї проблеми і не задають представникам влади питання про те, чому проблема існує. Максимум гостроти - риторичні запитання: «Чи не занадто повільно в Києві з'являються пристосування для

людей з інвалідністю?» (Факти, 05.05.2019), «Чому пандуси, на які держава витратила чималі кошти, зовсім не придатні для людей з інвалідністю?» (ТСН, 31.07.2019). Адже, маючи предметом своєї публікації таку гостру проблему як відсутність безбар'єрного середовища, журналіст, як посередник спілкування між владою та суспільством, повинен задавати питання не читачам, а тим, хто несе безпосередню відповідальність за виконання закону.

Окремим елементом вищенаведених негативних фреймінгів є лексика. Тобто, всі ті слова, фрази та терміни, що висвітлюють людей з інвалідністю у неприйнятному світлі. Саме термінологія та окремі фрази є тим «каркасом», що формують фреймінг. З вибором одних слів понад іншими журналіст може подати історію у потрібному йому ключі. Слова є дуже точними будівельними блоками, які складають основу всіх переданих ідей. Вони завжди є продуктом вираження. Люди висловлюють своє ставлення не тільки тим, що говорять, а й тим, як вони це говорять. Використання словесної дихотомії «здоровий-інвалід», «здатний-слабкий», «нормальний-хворий», що, при цьому, може виражатись у різних лексемах, закріплює у свідомості громадськості поділ людей на «вищих» (без інвалідності) та «нижчих» - без неї, відповідно.

У 2018 році в Україні на законодавчому рівні було замінено термін «інвалід» на «людина з інвалідністю», а Національна Асамблея людей з інвалідністю в Україні мало не кожного року випускає пам'ятки для медіа про те, як та за допомогою якої лексики писати про інвалідність. Незважаючи на це, серед журналістських матеріалів можна зустріти значну кількість «неправильних» термінів. Досі доволі розповсюдженим лишається термін «інвалід», а також ті терміни, які раніше вживалися як «коректні» у порівнянні з «інвалідом» - «з особливими потребами/з особливостями», «з вадами» тощо. Наразі, усі вони є «неприпустимими» щодо людей з інвалідністю, про що не раз згадували спільнота людей з інвалідністю, а також правозахисники питань інвалідності в Україні. Із 162 досліджених матеріалів, у 44 використовувалась стереотипна та стигматизаційна лексика (рисунок 5.2).

Рисунок 5.2

Переважно, така лексика використовується уже після вживання терміну «людина з інвалідністю», а тому, можна зробити висновок, що вживаються вони журналістами з метою уникнення повторів у матеріалі. Проте, доцільніше було б використовувати терміни, що позначають конкретну інвалідність, що описується у публікаціях. Лексеми «люди/діти з особливостями» та «люди/діти з особливими потребами» використовуються у матеріалах, що здебільшого, транслюють медичну модель інвалідності та модель «супер-інвалід». По суті, «особливі потреби» може мати будь-яка людина в різні періоди свого життя. Більше того, що це таке – «особливі потреби», яким чином вони визначаються та класифікуються? Надто, ці «особливі потреби» здебільшого зумовлені навколишнім середовищем та сприйняттям громадськістю, а не самою інвалідністю. Численні організації людей з інвалідністю рекомендують не вживати таку лексику у матеріалах про інвалідність. Нарівні зі вживанням таких фраз, усе, що дотичне до осіб з інвалідністю, стає «особливим» та «незвичним». Наприклад, «незвичні

змагання» (ТСН, 31.08.2019), «особливі авто» (УП, 05.04.2019), «особливі актори» (Факти, 19.10.2019), «особлива увага» (Обозреватель, 08.05.2019) тощо. Схожа лексика відноситься до «негативної» через фокусування уваги, в першу чергу, на «винятковості» людей з інвалідністю, що через певні свої «медичні обмеження» потребують специфічного ставлення.

Схожа ситуація із «сонячними людьми», коли йдеться про людей із синдромом Дауна. Дітей з синдромом Дауна часто називають «сонячними дітьми» за їх дружелюбність і відкриту привітність, проте кожна така дитина не завжди буває усміхненою. Вони так само, як і всі люди, сумують, печаляться, сердяться, ображаються, словом, переживають всю гаму емоцій, властивих людині. Використовуючи таку метафору, журналісти позбавляють таких людей та дітей індивідуальності, ніби вони, апріорі, всі повинні бути милими та приємними, а вони, як і всі інші люди, можуть бути різними. Подібним чином, коли людина із синдромом Дауна працює у кав'ярні – це не робить саму кав'ярню «сонячною», а каву «з ароматом сонця», як описано у матеріалі ТСН від 28.01.2019 – «Кава з ароматом сонця. У Луцьку хлопці з синдромом Дауна працюють офіціантами у кав'ярні».

Коли журналісти використовують такі терміни, як «глухий», «візочник», «сліпий» тощо - навіть якщо маються на увазі дії або ідеї, а не люди - увічнюється стигма, пов'язана з інвалідністю. Використовуючи такі ярлики для позначення «обмеження», нестачі або поняття, пов'язаного з хворобою, журналісти підкріплюють їх асоціацію з людьми з інвалідністю та, відповідно, пригнічують людей з інвалідністю.

5.2. Особливості позитивного фреймінгу фізичної інвалідності в досліджуваних українських медіа

Матеріалів медіа-фреймінгу інвалідності відповідно до прогресивних моделей Haller-Clogston значно менше, ніж тих, що представляють традиційні моделі (рисунок 5.3). У таких матеріалах журналісти вказують на відсутність безбар'єрного середовища, труднощі працевлаштування українцями з інвалідністю, проблеми доступності до послуг і участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Рисунок 5.3

Здебільшого, у медіа-фреймінгу питань інвалідності використовується правова модель та модель «споживача», коли людей з інвалідністю описують як звичайних громадян, які не можуть брати повноцінної участі у суспільному житті через низку інституційних та соціальних обмежень. Тим медіа, що майже у всіх своїх матеріалах про інвалідність використовує прогресивні моделі є «Українська правда». Загальна кількість матеріалів про інвалідність за 16-місячний період – 14, з яких 11 – прогресивні. Така мала кількість матеріалів обумовлена тим, що «УП» не висвітлює новини, де інвалідність згадується лише для сентименталізації сюжету і не відіграє жодної ролі, окрім інфопривідної.

У таких матеріалах журналісти розповідають про необхідність та важливість інклюзії, принципів універсального дизайну та описують бар'єри

на шляху до повної інклюзії людей з інвалідністю та способи боротьби з ними з точки зору соціальної моделі. Автори таких статей відзначають, що українські міста не пристосовані для людей з інвалідністю. У матеріалах підкреслюється, що такі люди, а особливо користувачі інвалідних візків зазнають труднощів при пересуванні по місту, відвідуванні громадських будівель і використанні громадського транспорту. У сюжеті «Фактів» від 09.11.2019 описується проблема ліфтів, через несправність яких люди з інвалідністю, не дивлячись на сильне бажання, не можуть проводити час за межами своїх квартир. У схожих матеріалах на ТСН та УП, описуються проблеми українського універсального дизайну, через непристосованість якого більшість людей з інвалідністю вважають за краще не виходити на вулицю без необхідності. Тому не часто можна зустріти їх в місті. «Легко помітити відсутність користувачів інвалідних візків у Черкасах. Вони просто не можуть пересуватися по вулицях» (ТСН, 05.03.2020).

У статтях підкреслюється, як користувачам інвалідних візків може бути важко перейти дорогу в українських містах. Наприклад, у вищезгаданому матеріалі ТСН говориться, що у людей з інвалідністю недостатньо часу для подолання таких бар'єрів, як трамвайні колії і високі бордюри, перш ніж сигнал світлофора стає червоним. В результаті вони можуть дістатися тільки до середини дороги. За словами журналістів, головною причиною, по якій українські будівлі недоступні для людей на інвалідних візках, є відсутність спеціального обладнання. Попри низку прийнятих законів, навіть установи базової необхідності, такі як аптеки, лікарні і магазини, не обладнані пандусами в українських містах. Значна увага приділяється доступності та справності такого обладнання, коли журналісти висвітлюють проблеми невідповідних пандусів для людей з інвалідністю. У матеріалах «Обозревателя» від 03.10.2019 та 03.04.2019 описується відсутність доступності українців з інвалідністю у торговельні центри та філармонії у Дніпрі та Одесі. Сюжет «Фактів» від 03.12.2019 «Чому людям з інвалідністю

складно знайти роботу в Україні та приклад Мюнхена» саме проблеми з пристосуванням інфраструктури описуються як визначальні у інклюзії людей з інвалідністю - «Інша проблема – як доїхати на роботу, до прикладу, на візку. Якщо у Водоканалі для сотні працівників створили необхідні умови – широкі робочі місця, облаштовані туалетні кімнати та пандус, то на вулиці їх щодня чекає смуга з багатьма перешкодами». Окрім загального опису проблем та бар'єрів, у даних журналістських матеріалах пояснюється, що таке Державні будівельні норми та чому вони важливі для людей з інвалідністю на шляху до їх інклюзії.

У статтях також згадується, що громадський транспорт не завжди доступний для людей з інвалідністю. Відсутність автобусів зі спеціальним пандусом є ще однією причиною, через яку люди з інвалідністю не можуть вільно пересуватися. Наприклад, навіть великі українські міста не надають достатньої кількості автобусів для розміщення людей з інвалідністю. Пандуси і ліфти для користувачів інвалідних візків не працюють на більшості автобусів, залізниць, швидкісних трамваїв і станцій метро. У матеріалі «Фактів» від 05.05.2019 «Права людей з інвалідністю в Україні та Європі» підкреслювалося, що користувачі інвалідних візків зазвичай просять допомоги у інших пасажирів, щоб сісти або вийти з автобуса. Оскільки в таких матеріалах описуються соціально сконструйовані бар'єри та обґрунтовується критична необхідність їх подолання, це є прикладами правового фреймінгу, а не медичного, коли допомога людям з інвалідністю описується не як «вимушена міра», а як необхідна складова їх життя

Прикладами такого медіа-фреймінгу інвалідності є також матеріали про заходи, що впроваджуються для створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. У таких статтях повідомляється, що місцева влада активно адаптує інфраструктуру для людей з інвалідністю в різних містах України. Журналісти розповідають, що місцева та регіональна влада намагається зробити будівлі, приміщення, громадський транспорт та вулиці

доступними для людей з інвалідністю за допомогою встановлення спеціального обладнання. У статтях згадуються ініціативи чиновників, які вже проводилися у сфері створення безбар'єрного середовища, та про їхні плани на найближче майбутнє. У статтях підкреслюється, що український уряд приймає різні державні програми для створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. Журналісти повідомляють, що ці програми спрямовані на поступову інклюзію людей з інвалідністю шляхом трансформації сфер освіти, охорони здоров'я, транспорту, культури, спорту та житла. Наприклад, у межах цих програм влада різних регіонів та міст України планує забезпечити лікарні спеціальним медичним обладнанням, яке дасть можливість обстежувати людей з інвалідністю; придбати зручний для них транспорт та забезпечити комп'ютери та інше обладнання для дітей з інвалідністю у школах. Крім того, у межах державних програм описуються плани таких заходів, як адаптація громадських туалетів для людей з інвалідністю; обладнання пішохідних переходів, автобусних зупинок, автобусних та залізничних станцій системою звукового оповіщення, пандусами, тактильними та контрастними поверхнями; встановлення світлофорів зі звуковим пристроєм; та навчання працівників транспорту щодо того, як поводитися з пасажирями з обмеженими можливостями. І хоча такі матеріали описують поки лише плани інклюзії, це все-одно важливо для просвітлення аудиторії щодо того, що саме соціальні, а не медичні обмеження є головною перешкодою на шляху до включення людей з інвалідністю у суспільне життя.

Правовий фреймінг тематики інвалідності стосується також порушень прав людей з інвалідністю у питаннях освіти, працевлаштування та забезпечення житлом. Сюжети ТСН та «Фактів» від 25.06.2019 розповідають про випускника Чернігівської школи, якому заборонили танцювати на випускному. Сюжет ТСН від 9.05.2019 «В інклюзивній школі простоє ліфт, який встановили для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату» описує проблеми забезпечення права на освіту дітей з інвалідністю. Хоча де-юре

школа «інклюзивна» і навіть обладнана спеціальним ліфтом, «учні, які пересуваються на візках, не можуть дістатися їдальні, бібліотеки, кабінетів на верхніх поверхах».

Два сюжети «Фактів» від 08.03.2019 та 06.09.2019 розповідають про порушення прав людей з інвалідністю на забезпечення житлом. У першому описуються умови, в яких живуть незрячі люди у гуртожитку Харкова. «Гуртожиток, у якому мешкають незрячі, буквально вже розвалюється від старості. Там є тріщини, пліснява і дірки в підлозі. Але міських чиновників це не турбує – ні ремонтувати не хочуть, ні надавати нові помешкання». У другому сюжеті – «З дитбудинку – на вулицю. Як живуть сироти з інвалідністю в Україні» розповідається про невиконання державою свого обов'язку забезпечувати гідним житлом дітей-сиріт. Відповідно до українського законодавства, герої вищенаведених сюжетів мають право на отримання нових квартири без очікування в черзі. Однак, незважаючи на ці факти, житло їм не надається. Більш того, чиновники вважають, що умови, у яких живуть люди із першого сюжету «цілком придатні для проживання». Для забезпечення своїх прав, люди з інвалідністю змушені подавати судові позови на адміністрації міст.

Розповідати про такі кричущі випадки порушення прав людей з інвалідністю важливо для формування у громадськості образу осіб з інвалідністю, як рівних з іншими громадян, що мають такі ж права, як і всі. Такий фреймінг дозволяє побачити в особах з інвалідністю активних людей, що хочуть і можуть бути залученими до всіх аспектів соціального життя, якщо на державному рівні надати їм таку можливість. Натомість, одномірні репрезентації, що акцентуються не на особистості, а на інвалідності є стереотипними та увічнюють стигматизацію інвалідності у суспільстві. Люди з інвалідністю володіють набагато більшим спектром якостей та особливостей, ніж їх інвалідність, і дуже важливо, щоб це відображалось на їх медіа-образах, які громадськість бачить щодня.

Медіа-фреймінг тематики інвалідності через призму моделі культурного плюралізму присутній у 4 матеріалах ЗМІ. Ці статті підкреслювали, що, незважаючи на серйозні проблеми зі здоров'ям та складні життєві обставини, люди з інвалідністю мають сильне бажання брати участь у активному житті суспільства та здатні досягати успіху у своєму житті. Наприклад, матеріал ТСН від 14.03.2019 «Чи займаються сексом люди з інвалідністю. Подкаст Уляни Пчолкіної з відповідями на незручні запитання» є новиною про вихід подкасту ТСН із серії «сексуальна освіта». Розповідати про всі аспекти життя людей з інвалідністю без прив'язки до самої інвалідності є важливим для розуміння аудиторією того, що люди з інвалідністю – це люди, що мають змогу займатися такими ж повсякденними справами, як і люди без інвалідності, а тому ставитись до них «по-особливому» і сприймати як «обділених» та «нешасних» не варто.

У матеріалі «УП» від 25.11.2019 «Інклюзія вас не стосується? Чому це не так» розповідається про важливість освітньої інклюзії дітей з інвалідністю та описуються успішні приклади роботи інклюзивних шкіл в Україні. Журналісти наголошують, освіта – це не лише потреба та право дітей з інвалідністю, а й та річ, в якій вони можуть досягати значних висот, нарівні зі здоровими дітьми. Окрім того, зазначається, що «мова не лише про тих, які мають інвалідність. А про усіх дітей, яким потрібна додаткова постійна чи тимчасова підтримка в освіті». Ще один матеріал «Української правди» «Лідерки, або Як дівчата з інвалідністю змінюють себе і громаду» поєднує в собі модель культурного плюралізму та модель «споживача». У матеріалі розповідається про дівчат з інвалідністю, що хочуть брати участь у політичному житті країни. Журналісти наголошують, що бажання героїнь лобювати та забезпечувати свої права на політичній арені цілком нормальне, адже вони, як і будь-які інші громадяни, можуть мати набір навичок, знань та якостей, що дозволяють їм це робити.

Такий фреймінг важливий тим, що показує, що варто сприймати людей з інвалідністю як активних членів суспільства, а не як пасивних і несамостійних спостерігачів. Для формування у громадськості позитивного образу людини з інвалідністю важливо показувати, що при рівних можливостях у здобутті освіти, професійної підготовки та при наявності технічних засобів і спеціальних послуг люди з інвалідністю можуть багато дати своїм сім'ям і суспільству.

5.3. Перцепції досліджених медіа-фреймінгів інвалідності людьми з інвалідністю та експертами

У ході дослідження було використано також метод інтерв'ю для отримання детальнішої оцінки українського медіа-фреймінгу інвалідності тими людьми, яких він безпосередньо стосується або які залучені до роботи організацій з питань інвалідності в Україні. Було проведено глибинні інтерв'ю як засіб перевірки інформації, отриманої з контент-аналізу, а також для отримання більш обґрунтованого уявлення про репрезентації інвалідності загалом та людей з інвалідністю зокрема. Респондентами стали 5 людей, з яких 3 є людьми з інвалідністю та 2 експертами (таблиця 5.1). У ході інтерв'ювання обговорювалися не лише ті фреймінги, що були проаналізовані мною у ході контент-аналітичного блоку дослідження, а й ті, що респонденти самі виявили у медіа.

Респондент №	Статус
1	Людина з ДЦП
2	Незряча людина
3	Людина з порушенням опорно-рухового апарату

4	Експерт (ГО “Національна Асамблея людей з інвалідністю”)
5	Експерт (Доступно.УА)

Таблиця 5.1.

У першу чергу, усі респонденти зазначили, що те, як інвалідність зображується в засобах масової інформації, важливо для формування адекватного сприйняття інвалідності громадськістю.

«В цілому, медіа виступають в якості потужного інструменту, який може закріплювати як негативні, так і позитивні ідеї та зображення, що відносяться до людей з інвалідністю» - Респондент 4.

Уявлення та думки, які транслюються у медіа, на думку усіх респондентів, впливають на те, як суспільство ставиться до людей з інвалідністю та, відповідно, на життя таких людей.

«Одна з головних причин, що породжують стереотипне і, в основному, негативне ставлення до людей з інвалідністю - це відсутність доступної та правильної інформації про них. Інформацію люди, в основному, беруть зі ЗМІ, а тому саме на них лежить обов'язок формувати правильний, нестереотипний образ інвалідності» - Респондент 5.

«Я б сказав, що медіа відіграють дуже важливу роль у нашому [людей з інвалідністю – авт.] житті. Саме з новин та репортажів деякі люди можуть дізнатись про людей з інвалідністю, бо не у багатьох є такі родичі, друзі чи колеги. Якщо у ЗМІ ми представлені, як люди, які ні на що, крім отримання пенсії, не здатні, то так до нас і будуть ставитись, а якщо говоритимуть про нас, як про нормальних людей, які також можуть вчитись, працювати, активно відпочивати, то і ставлення буде іншим» - Респондент 3.

Експерти зазначили, що наразі загальна кількість журналістських матеріалів про інвалідність є доволі незначною та відзначили стихійний характер рівня публікацій на цю тематику.

«Як і будь-яка інша тема, тема інвалідності висвітлюється у певні періоди більше, ніж зазвичай. Це пов'язано з певними датами, що приурочені до питань інвалідності, а також із діями нашої влади. Наприклад, 3 роки тому у ЗМІ активно та часто писали про інклюзію та доступність через те, що було прийнято новий Закон “Про освіту” або 2 роки тому багато писали про термінологію та дискримінацію, бо влада офіційно вивела з ужитку термін “інвалід”. Це не погано, що пишуть мало, це – нормально, головне писати про те, що важливо і що сприятиме інклюзії людей з інвалідністю у соціум» -
Респондент 4.

Експерти також наголосили, що саме медіа повинні бути «своєрідними провідниками для людей у світ осіб з інвалідністю». Більшість бар'єрів на шляху людей з інвалідністю до повного включення в суспільні процеси носять саме соціальний характер, тобто інституційні, організаційні, а також бар'єри ставлення, що ґрунтуються на стереотипах та упередженнях. Засоби масової інформації можуть розвіяти ці глибоко вкорінені переконання і міфи, пов'язані з інвалідністю. Вони також можуть підвищити обізнаність як людей з інвалідністю, так і решти громадськості про права людей з інвалідністю на освіту, працю і зайнятість. Саме тому, першочерговим завданням медіа є саме спростування усіх міфів та стереотипів, що негативним чином впливають на життя людей з інвалідністю.

«Оскільки я більше залучений у тему універсального дизайну та всього, що з ним пов'язано, я стараюсь слідкувати за публікаціями ЗМІ щодо цих питань. Мій висновок – мало. Дуже мало, насправді, наші журналісти пишуть про це. Люди, що не дуже обізнані про життя людей з інвалідністю в Україні, тільки з медіа можуть дізнатись, чому так необхідно встановлювати правильні пандуси або чому підземні переходи – це «страшний сон» для людини, що

пересувається на візку. Якщо постійно про це не говорити, не наголошувати на цих проблемах та важливості їх усунення, то серед нашого суспільства так і буде побутувати думка, що людей з інвалідністю у нас мало, для кого це робити та навіть із бюджету виділяти якісь колосальні суми на пристосування середовища для усіх людей, без винятків» - Респондент 5.

Майже усі респонденти зазначили, що термінологія та лексика відіграють важливу роль у трансляції меседжів про інвалідність у медіа. Слова та фрази, що ставлять на перше місце, не людину, а її інвалідність, мають пов'язані з ними стереотипи та міфи та ведуть до стигматизації та дискримінації.

«Добре, що цей термін [інвалід – авт.] уже набагато менше зустрічається і у ЗМІ, і серед людей. Він звучить так, наче це якийсь окремий, від людини, вид – «інвалід». А ми ж, в першу чергу, теж люди. Я думаю, що саме через те, що його почали менше вживати журналісти, від нього почали відмовлятися і всі інші люди» - Респондент 2.

«Мова відображає ставлення. Коли ми говоримо про людину з інвалідністю, як про “інваліда” - це, в першу чергу, наголос на обмеженнях та нездатності, а не на особистості. Це те саме, що сказати про тебе [дослідника-авт.], що ти брюнетка. Хіба це щось говорить про тебе? Таким же чином, моя «інвалідність» говорить про мене... Якщо говорити про людей з інвалідністю в такому ключі, то ми ще довго не зможемо відійти від медичної моделі» - Респондент 5.

Експерти додали, що за останні кілька років українські медіа значно просунулися у використанні «правильної» термінології щодо осіб з інвалідністю, проте все ще можна зустріти стигматизаційні лексеми, як «інвалід», «сліпий», «візочник» тощо.

«Я особисто дуже не люблю терміни “людина з собливими потребами” та “людина з вадами”. З точки зору того, що людина повинна бути на першому

місці – все, наче, коректно, але такі фрази несуть в собі певну негативну емоційну складову, що закріплює у свідомості умовну класифікацію людей на “нормальних” та тих, що потребують особливої уваги та допомоги» -
Респондент 4.

Медичну модель інвалідності критикують за те, що вона сприймає «порушення» найбільш важливою частиною особистості і передбачає, що людина безпорадна щось з цим зробити. Експерти зазначають, що така модель передбачає, що інвалідність завжди буде означати, що людина не може бути рівною з іншими.

«Якщо продовжувати транслювати стеротипні уявлення про інвалідність, базовані на медичній моделі, то наші життєві шанси і можливості суттєво знизяться. Суспільство просто повернеться на декілька десятиліть назад, де люди з інвалідністю були або посміховиськом, або ховалися від усіх» -
Респондент 2.

Респонденти зазначали, що таке сприйняття інвалідності призводить до висвітлення людей з інвалідністю, як знедолених, нещасних, несамостійних, залежних від допомоги осіб, що, у свою чергу, унеможлиблює інклюзію. Такий спосіб висвітлення людей з інвалідністю заснований на процесі об'єктивації, за допомогою якого такі люди стають уособленнями своїх «порушень». Оскільки вони недієздатні та нещасні особи, які не можуть вижити незалежно від іншої людини, вони втрачають свою свободу волі і стають безпорадними об'єктами. Їх існування залежить від почуття жалості, яке вони викликають. Всі респонденти зазначили значний негативний вплив такого фреймінгу. Людьми з інвалідністю ця культурна конструкція їх ідентичностей сприймається як втілення заперечення їх, як активних та рівних учасників суспільних процесів.

«В Україні це досі велика проблема: люди з інвалідністю у нас або нещасні жертви своєї інвалідності, заручники інвалідних візків, або герої, що лише

завдяки титанічним зусиллям волі живуть повноцінним життям. Це, звичайно, вже не цілком медична модель, але щось таке, що не далеко від неї відійшло. Такі повідомлення і укріплюють суспільну жалість до людей з інвалідністю та упевненість, що вони потребують постійної допомоги. Яка тут може бути мова про інклюзію та бачення людини з інвалідністю, як рівного собі?» - Респондент 5.

«Таке висвітлення руйнує почуття власної гідності. Мою самоповагу. Тому що я можу вчитися, тому що я можу працювати...Я маю на увазі, що я – частина суспільства. Якщо я буду викликати лише почуття жалю, то це виключає мене з усього іншого...» - Респондент 3.

Респонденти з інвалідністю вказують на розкол між власним самосприйняттям, як «здатної» людини і медіатизованими репрезентаціями «слабких інвалідів». Як видно з усіх інтерв'ю, респонденти мають тенденцію переходити від займенників в однині у множину (від «Я» до «ми»). Тобто, цим людям властиво проектувати на себе будь-яку згадку інвалідності у медіа. Масово поширені репрезентації сприймаються як ознака всіх людей з інвалідністю. Таким чином, спосіб представлення – фреймінг – певного конкретного випадку обов'язково проектується на всіх людей з інвалідністю і впливає на способи їх самоідентичності. Використання медіа конкретного образу також сприймається як єдиний спосіб формування ідентичності в соціальній реальності. Символічні і соціальні реальності переплітаються одна з одною до тих пір, доки медіатизовані образи і «реальні» ідентичності не переплутуються і не можуть бути відділені одні від одних.

Респонденти відмітили «сенсаційну» модель висвітлення інвалідності, як таку, що превалює в українському медійному просторі.

«Коли засоби масової інформації висвітлюють інвалідність, вони все ще поміщають таких людей не в самому суспільстві, а поза ним. Як групу людей, які відрізняються від суспільства. Як групу людей, що все ще не є частиною

суспільства. І, можливо, проблема в тому, що іноді засоби масової інформації, коли вони висвітлюють людей з інвалідністю, можуть висвітлювати їх з позиції жалості. Коли ми представляємося, наприклад, як група слабких людей, які зазнали звалтування чи побиття чи ще чогось. Якби вказувалось, що такий злочин було здійснено через ненависть до такої людини, то, можливо, варто це уточнювати. Проте, в більшості випадків, ЗМІ не говорять про такі речі, що трапились із здоровими людьми, можливо, на жаль, це уже не резонанс, це українська буденність... Факт – трапився злочин, навіщо спекулювати і викликати жалість ще й на тому, що трапився злочин стосовно людини з інвалідністю. Це, по-перше, не важливо для новини, а, по-друге, виставляє нас слабкими, а я кажу, що ми не слабкі. Ми ослаблені. Суспільство в цілому ослаблює нас» - Респондент 1.

Експерти зазначають, що люди з інвалідністю прагнуть бути включеними в публічний дискурс незалежно від їх інвалідності. Інвалідність не повинна бути ні фактором, ні приводом для такої участі, не повинна впливати на форму репрезентації і не повинна бути єдиною метою суспільної уваги. Респонденти з інвалідністю висловлюють думку, що надіються на те, щоб суспільство не пов'язувало їх виключно з їх «порушеннями», а сприймали людину з інвалідністю як цілісного члена суспільства. Вони хочуть перебувати в центрі суспільного життя і викоринити тенденцію «штовхання їх до периферії».

«Основна мета полягає в тому, щоб їх включили в публічну сферу як «регулярних» та «нормальних» суб'єктів, фізичні дані яких є несуттєвими. Звичайно, фізичні порушення є важливими компонентами особистості, але людська цілісність не повинна бути ні мінімізована, ні об'єктивована. Бути, як усі, - головна ціль того, за що борються і самі люди з інвалідністю, і організації, що їх представляють» - Респондент 4.

Щодо фреймінгу «супер-інваліда» думки респондентів розділилися. Експерти запропонували поділ такого фреймінгу на 2 прототипи:

1. Коли люди з інвалідністю, які добиваються звичних досягнень, висвітлюються, як виключно успішні через їх фізичні порушення;
2. Коли люди з інвалідністю висвітлюються як такі, що досягли подвигів, які рідко до снаги навіть людям без інвалідності.

Експерти зазначили, що українські медіа досить часто викривлюють саме перший вид такого фреймінгу, що може негавтивно позначається на житті людей з інвалідністю. Такий фреймінг «супер-інвалідності» може являти собою стандарт, за яким будуть оцінюватися вся спільнота людей з інвалідністю.

«Це може посилити помилкове, але широко поширене, звинувачення людини. Ці, на перший погляд, позитивні репрезентації можуть створити ілюзію, що соціальна реальність не становитиме проблеми та бар'єру для людей з фізичними вадами, якщо вони виявлять більше прагнення та сили волі» - Респондент 5.

«Апофеоз дуже невеликої меншості людей з інвалідністю може бути витлумачений як непряме приниження всіх інших, які можуть почати сприйматися їх оточенням як люди, що просто не достатньо стараються. В подальшому, це загрожує і самостигматизацією» - Респондент 4.

Експерти також додали, що такий фреймінг є ознакою занижених очікувань від людей з інвалідністю. Медіа високо оцінюють досягнення, які є буденними та звичними для людей без інвалідності і, таким чином, зміцнюють поширену думку про те, що людина з інвалідністю є «менш здатною» людиною. Очікування суспільства настільки низькі, що банальні дії досягають героїчних масштабів. Експерт 4 також зазначила, що людям з інвалідністю дають слово в публікаціях коли йдеться лише про героїзацію, найчастіше в портретних і біографічних нарисах про життя людини з інвалідністю. У соціально - проблемних репортажах експертами, здебільшого, стають люди без інвалідності.

«Коли людина з інвалідністю з упевненістю розповідає про конкретну ситуацію чи проблему, виступає як своєрідний експерт, аудиторія без інвалідності з більшою ймовірністю буде сприймати таких людей, як обізнаних та усвідомлених членів суспільства» - Експерт 4.

Респонденти з інвалідністю, здебільшого, не розділяють думок експертів та виявили розбіжне ставлення до такого фреймінгу. У той час як більшість опитаних вважали, що такий фреймінг є позитивним, один респондент розкритикував його. Респондент 1 (людина з ДЦП) – сертифікований фітнес-тренер у спортивному залі. Йому неодноразово пропонували написати про нього матеріал, від чого він категорично відмовлявся, тому що не вважає свої досягнення неординарними:

«Вона [журналістка – авт.] хотіла написати про досягнення когось з серйозним захворюванням. Я ходив в звичайну школу, а потім захопився спортом і став займатись ним професійно, і це, напевно, було чимось значним для неї. Для мене було ясно, що я піду в звичайну школу, тому що це те, чого я хотів і що навіть не обговорювалось. Це не було моїм досягненням. Зі спортом те саме – чому я не можу ним займатись і бути у цьому успішним? Мене дратувало, що це сприймалося як великий успіх» - Респондент 1.

Респондент 3 зазначає, що такий фреймінг може мати позитивний вплив на життя людей з інвалідністю. Проблемне становище людей з інвалідністю – постійне лікування, негативне сприйняття громадськістю, виключення з громадських просторів і публічної сфери, укорінені упередження тощо – спонукає їх шукати моделі подолання фізичних, соціальних і культурних перешкод. Споживачі ЗМІ з інвалідністю шукають образи, які можуть підтвердити їх власні надії на подолання цих труднощів. Люди з інвалідністю, що займаються звичними справами у фреймінгу «супер-інвалідності» сприймаються як життєво важливі та необхідні, оскільки вони публічно демонструють можливість «рутинного» існування.

«Я читаю про людину з інвалідністю, що виступає на сцені, або підіймається на гору чи ще якісь такі всілякі речі...Я завжди схвилюваний. Я кажу: “Ух ти, це супер!”...Тому що він не здається. Він бореться. Тому що він живе. Я маю на увазі, я бачу це як досягнення, яке я поважаю. І це описується в ЗМІ, це бачать люди. Мені дуже подобається, коли людина амбітна і бореться з інвалідністю...не як з хворобою, звісно, а як з тією частиною себе, яка не заважає їй жити так, як вона хоче. Це для мене певні взірці...чи ідеали. Коли я читаю такі історії, в мене настрій підіймається і хочеться теж починати щось робити, чогось досягати» - Респондент 3.

«Я завжди погоджуюсь, коли мені пропонують написати про мене статтю, чи зняти сюжет. Я вірю, що для таких, як я – це може допомогти прийняти себе і навчитись жити повноцінно, не дивлячись на свої фізичні дані. А для суспільства загалом – це може допомогти позбутися структурної дискримінації, бо таке висвітлення інвалідності може бути прикладом найбільш важливої концепції: інвалідність людини з інвалідністю лежить не в тілі, а є прямим результатом соціальних обмежень. Тільки тоді, коли нас сприйматимуть як людей, що можуть займатися будь-якою справою, якою забажають, люди з інвалідністю будуть інтегровані в суспільство на рівних, незалежно від їх здоров'я або фізичних характеристик» - Респондент 2.

Усі респонденти наголошують на необхідності всебічного та цілісного висвітлення інвалідності з точки зору «особистості» (відома “person-first” перспектива). Опис інклюзії до сфери освіти, доступності навколишнього середовища, включення до ринку праці, забезпечення прав і свобод з точки зору і успіхів, і бар'єрів – усе це вбачається респондентами, як правильне висвітлення тематики інвалідності.

«Не зображати «нещасних» людей з інвалідністю, чи «героїв» з інвалідністю, зображати людей...у яких є сім'ї, які працюють, заробляють на життя, які досягають чогось самотійно. Насправді, це основна проблема – ми або бідні, або героїчні, але завжди – інваліди. А це, насправді, далеко не все, ми –

багатогранні особистості, в яких, як у будь-кого, є свої перемоги, є свої поразки, є щось, що допомагає, є щось, що обмежує...Це неможливо описувати з однієї тільки точки зору, це завжди має бути комплексний опис, який не заціклюється на інвалідності» - Респондент 1.

РОЗДІЛ 6

ВИСНОВКИ

Метою даного дослідження було вивчення та аналіз того, як українські медіа представляють людей з інвалідністю. Дослідницькими питаннями були наступні: «Як представляються люди з фізичною інвалідністю в топових українських ЗМІ?», «Які стереотипні уявлення транслюються у ЗМІ?», «Як оцінюють українські медіа-фрейми фізичної інвалідності люди з інвалідністю?».

Огляд літератури показав, що тематика фреймінгу інвалідності в медіа є предметом цікавості багатьох дослідників протягом десятків років. Спосіб зображення людей з інвалідністю і передумови їх появи в медіа, мають великий вплив на ставлення суспільства до них та, відповідно, несуть певні наслідки на життєдіяльність людей з інвалідністю. У наукових статтях деякі дослідники виділили та проаналізували моделі фреймінгу інвалідності, що можуть використовуватись у журналістських матеріалах. Результати огляду літератури показали, що у світових медіа загалом, та в українських зокрема превалюють фреймінги людей з фізичною інвалідністю, як «об'єктів жалю» та як «супер-інвалідів». Окрім цього, огляд літератури по цій темі виявив той факт, що більшість наукових досліджень по темі ЗМІ та інвалідності були зосереджені, в основному, на висвітленні інвалідності в друкованих ЗМІ. Це дослідження прагнуло розширити цей фокус, концентруючись на аудіовізуальних медіа, зокрема на телебаченні та новинних сайтах.

У процесі контент-аналізу мені вдалося відповісти на 2 перші питання, сформульовані на початку дослідницького процесу. Оскільки, часто, кількість є складовою якості, було вирішено виявити загальну кількість публікацій на тему інвалідності в українських медіа, а також дослідити кількість матеріалів, де журналістами була використана стереотипна та стигматизуюча лексика. За

16-місячний період, у 4 українських ЗМІ було опубліковано 162 матеріали, присвячені тематиці інвалідності. Лише 36% цих матеріалів було визначено, як релевантні для дослідження. Тобто, переважний пласт матеріалів про інвалідність в українських медіа складають новини та сюжети, де інвалідність згадується в контексті іншої теми та слугує виключно для підвищення емоційної складової матеріалу. Саме інвалідність у таких публікаціях є визначальною рисою, яка відокремлює людину з інвалідністю від іншого суспільства та створює інформаційний привід. Такі матеріали мною було віднесено до фреймінгу інвалідності з перспективи медичної моделі та моделі соціальної патології, коли людина з інвалідністю зображується як «недієздатний» та «неповноцінний» член суспільства, що не може брати повної участі у соціальних процесах, потребує постійної допомоги чи то від інших людей, чи то від держави та обов'язково викликає в оточуючих почуття жалю.

Шляхом контент-аналізу було виявлено, що українські медіа мають тенденцію фреймінгу інвалідності через призму традиційних моделей, а не прогресивних. Тобто, в наших медіа більше зустрічаються застарілі, стереотипні погляди на інвалідність, що відображаються у стилі, фреймах, тематиці та характері публікацій. Найбільш поширеними є фрейми інвалідності через призму жалісливості та героїзації досягень. У першому випадку, люди з інвалідністю висвітлюються як жертви обставин, яких слід пожаліти. У другому – зображуються як «герої» за те, що, по суті, займаються звичними справами.

Такі фреймінги є, здебільшого, негативними, адже укріплюють уявлення про те, що людина з інвалідністю – нещасна людина, що потребує постійної допомоги, співчуття, пільг тощо, або, що з наслідками інвалідності можна впоратись за допомогою наполегливості, постійної праці над собою та «незламною волею». Відповідно, всі інші люди з інвалідністю сприймаються як такі, що просто «недостатньо стараються».

Часто в журналістських матеріалах людину, яка має інвалідність, подають як споживача, німичну особу, яка потребує тотальної турботи й захисту й сама ні на що не здатна. Саме через такі стереотипні фрейми, що транслуються в українському медіа-полі, до людей з інвалідністю ставляться як до нездатних про себе дбати, «особливих», «не таких», як решта суспільства. Такі фрейми формують ставлення до людей з інвалідністю як до об'єктів співчуття, жалю та добродійності. На додаток, досі в українському медійному просторі доволі розповсюдженим лишається термін «інвалід», а також ті терміни, які раніше вживалися як «коректні» у порівнянні з «інвалідом» - «з особливими потребами/з особливостями», «з вадами» тощо. Із 162 досліджених матеріалів, у 44 використовувалась стереотипна та стигматизаційна лексика.

Результати дослідження не показали будь-яких суттєвих відмінностей у фреймінгу людей з інвалідністю в різних медіа, незважаючи на їх відмінності у форматах. Онлайн-видання «Українська правда» вирізнялась з-поміж інших досліджуваних медіа тим, що у ній превалював прогресивний фреймінг інвалідності. Імовірно той факт, що всі медіа спеціалізуються на соціо-політичній тематиці, може бути однією з причин схожого фреймінгу проблематики інвалідності. Крім того, ймовірно, використання чотирьох медіа для цього дослідження було недостатньо, щоб отримати значні відмінності.

Українські медіа мають низький рівень мейнстримінгу інвалідності. Тобто, проблематика інвалідності висвітлюється виключно з акцентом на інвалідності, а не розглядається комплексно із перспективи інклюзії. Тематика інвалідності, здебільшого, репрезентується однобоко, з фокусом не на людині, а на інвалідності. Відсутнє просування ідеї того, що люди з інвалідністю присутні в будь-якому суспільстві по всьому світу. Вони володіють тим же діапазоном емоцій, інтересів, талантів, навичок і поведінки, що і решта населення, а тому їх особистість та досвід слід зображувати з такою ж комплексністю, як і інших людей того ж віку чи становища.

Відповідно до прогресивного фреймінгу, українські медіа частіше зосереджуються на проблематиці інвалідності в українському соціокультурному контексті. Аналіз медіа показав, що українці з інвалідністю мають дуже обмежений вибір в сфері освіти, зайнятості, житла і послуг внаслідок дискримінації та відсутності безбар'єрного середовища. У статтях повідомлялося про ініціативи української влади, спрямовані на інклюзію людей з інвалідністю, а також описувалися заходи соціальної підтримки, що надаються їм урядом України. Крім того, в матеріалах висвітлювалися досягнення і успіхи людей з інвалідністю. Іншими словами, інтерпретуючи результати, медіа висвітлюють проблеми та можливості людей з інвалідністю в Україні – те, як український уряд намагається вирішити ці проблеми і як самі люди з інвалідністю намагаються впоратися зі своєю складною життєвою ситуацією та впливати на політики щодо інвалідності в Україні.

Оскільки відправною точкою дослідження було обрано перевірену та підтверджену гіпотезу про те, що медіа-фреймінг інвалідності впливає на життя та соціальне становище людей з інвалідністю, формуючи їх образ та укріплюючи та/або розвінчуючи стереотипи та упередження, було вирішено провести глибинні інтерв'ю із людьми з інвалідністю та експертами щодо їх ставлення та реакцій на українські медіа-фрейми фізичної інвалідності. Усі респонденти погодилися, що засоби масової інформації відіграють важливу роль в побудові дискурсивних або символічних кластерів, які люди використовують для визначення та розуміння світу.

Широкопоширені в українському медійному просторі традиційні фрейми інвалідності мають негативний вплив на життя таких людей. Вони формують «викривлений» образ людини з інвалідністю та унеможливають повноцінну інклюзію таких людей у суспільні процеси. Самі люди з інвалідністю відчувають вплив медіа-фреймінгів інвалідності, які позначаються на їх власних почуттях безпеки, захищеності та включеності. Респонденти з інвалідністю висловили велике занепокоєння з приводу впливу

українських медіа-репрезентацій інвалідності на їх якість життя, можливість брати участь у всіх сферах громадського життя, а також на їх прийняття людьми без інвалідності. Одним із наслідків традиційних стереотипних медіа-фреймінгів є те, що суспільство буде постійно стигматизувати і маргіналізувати людей з інвалідністю. Оскільки новинний фреймінг здатний впливати на обробку інформації і наступні процеси прийняття рішень, суспільство буде засновувати свої судження про людей з інвалідністю та їх проблеми на стереотипних фреймах, які використовують медіа. Використання негативних термінів та стилів фреймінгу, які, очевидно, можуть не відповідати дійсності для людей з інвалідністю, будуть закріплювати відповідну соціальну реальність таких людей.

Зміна парадигми фреймінгу інвалідності в українському медійному просторі є одним із найоловніших способів інклюзії людей з інвалідністю у соціо-культурний простір. Експерти вважають, що перехід до прогресивного фреймінгу із зображенням людей з інвалідністю як меншини, якій було відмовлено в рівних правах на участь в житті суспільства, позитивно позначиться на становищі людей з інвалідністю в Україні. Медіа варто більше уваги приділяти питанням соціальної справедливості при вирішенні проблем соціальної ізоляції людей з інвалідністю і менше значення надавати «інвалідності» як визначальної перешкоди до повноцінної інклюзії. Прогресивні фреймінги, які використовуються «Українською правдою», є кроком у правильному напрямку на шляху до створення суспільства для всіх. Оскільки жодна економіка не може процвітати, коли значна частина населення країни перебуває в маргіналізованому становищі, важливо транслювати «реальні» та позитивні образи різних груп суспільства, людей з інвалідністю в тому числі. Це позитивно позначиться в просуванні концепції інклюзії в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adolat A. Issues of Children with Disabilities as Reflected in the Jordanian Media from their Parents' Perception: A SWOT Analysis // *The New Educational Review*. 2018. № 2 (52). p. 271–283.
2. Barbashina E. Representation of people with disabilities: A content analysis of Russian press // Master thesis, Gävle University College, Gävle, Sweden. 2012. 52p.
3. Barnes C. Disabling imagery and the media: an exploration of the principles for media representations of disabled people // London, Ryburn Publishing, 1992. 60p.
4. Becker H., *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance* // New York: The Free Press. 1963. 346p.
5. Burns S. Diversity and Journalism Pedagogy: Exploring News Media Representation of Disability // *Journalism and Mass Communicator Educator*. 2016. №71(2). p. 220-230.
6. Briant E., Watson N. and Philo G. 'Reporting Disability in the Age of Austerity: The Changing Face of Media Representation of Disability and Disabled People in the United Kingdom and the Creation of New "Folk Devils"' // *Disability & Society*, 28, 6, 2013, p. 874-889.
7. Clogston, J.S. *Disability Coverage in 16 Newspapers* // Louisville: Advocado Press, 1990, 39p.
8. Dahl M. The Role of the Media in Promoting Images of Disability-Disability as Metaphor: The Evil Crip // *Canadian Journal of Communication*. 1993. № 1 (18).
9. Darrow, A. Culturally Responsive Teaching: Understanding Disability Culture // *General Music Today*. 2016. №26. p. 32-34.
10. Elliot T., Byrd K. *Media and disability* // *Rehabilitation literature*. 1988. №43. p. 348-355.

11. Ellis K., Goggin G. Disability Media Participation: Opportunities, Obstacles and Politics // *Media International Australia*. 2015. № 1 (154). p. 78–88.
12. Ellis K., Kent M. Disability and new media // *Routledge Studies in New Media and Cyberculture*, New York, Routledge, 2011, 184 p.
13. Entman R.B. Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and US Foreign Policy // Chicago, IL: University of Chicago Press, 2004, 268p.
14. Galvin R., The making of the disabled identity: a linguistic analysis of marginalization // *Disability Studies Quarterly*. 2016. №23(2). p.140-169
15. Goffman E., Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity // London: Penguin Books Ltd. 1990. 234p.
16. Goggin G., Newell C. Crippling Paralympics? Media, Disability and Olympism // *Media International Australia*. 2015. №97. p. 71–83.
17. Grue J. The problem of the supercrip: Representation and misrepresentation of disability // *Disability research today: International perspectives*. NY: Routledge. 2015. p. 204–218.
18. Hall S., Encoding/decoding // In S. Hall (Ed.), *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies*. London: Routledge. 1979. p. 28 – 38.
19. Haller B. How the News Frames Disability: Print media coverage of the Americans with Disabilities act // *Research in Social Science and Disability*. 2001. №1. p. 55-83
20. Haller B., Dorries B., Rahn J. Media labeling versus the US disability community identity: a study of shifting cultural language // *Disability & Society*. 2006. № 1 (21). p. 61–75.
21. Haller B., Zhang L. Stigma or Empowerment? What Do Disabled People Say About Their Representation In News and Entertainment Media? // *Review of Disability Studies: An International Journal*. 2013. №9 (4), p. 19-33

22. Haller, B. Rethinking Models of Media Representation of Disability // *Disability Studies Quarterly*. 1995. №15 (2). p. 26-51
23. Harpur P., From disability to ability: Changing the phrasing of the debate // *Disability and Society*. 2015. №27(3). p. 325-337.
24. Husakova K., The role of mass media in the process of settlement of social problem of people with disabilities in modern Ukrainian society // *Litteris et artibus*. 2017. p. 373-377
25. Inimah G.M. Media Portrayal of People with Disabilities in Kenya // *International Journal of Humanities and Social Science*. 2012. № 8 (2). p. 223-245.
26. Jones C., ‘Why This Story Over a Hundred Others of the Day? Five Journalists’ Backstories About Writing Disability in Toronto’, *Disability & Society*, 29, 8, 2014, pp.1206-1220.
27. Kallman D. Integrating Disability: Boomerang Effects when using Positive Media Exemplars to Reduce Disability Prejudice // *International Journal of Disability, Development and Education*. 2017. № 6 (64). C. 644–662.
28. Kama, A. Supercrips versus the Pitiful Handicapped: Reception of Disabling Images by Disabled Audience Members // *Communications*. 2004. №29(4). p. 447-466.
29. Keller, C. E., Hallahan, D. P., McShane, E. A., The Coverage of Persons with Disabilities in American Newspapers // *The Journal of Special Education*. 1990. №12(3). p. 271–282.
30. Kim K., Lee S. Athletes with disabilities in the Paralympic Games: A framing analysis of television news // *Managing Sport and Leisure*. 2017. №22. p. 255–275.
31. Laughey D., *Media Studies. Theories and Approaches* // Harpenden: Kamera Books. 2009. 236p.

32. Lidubwi, J., Representation of disability in Media: A study of abled differently programme // *International Journal of Disability, Development and Education*. 2017. №23(1), p. 143-150
33. Lu J. et al. Changing Attitudes Toward People With Disabilities Using Public Media: An Experimental Study // *Rehabilitation Counseling Bulletin*. 2018. № 3 (61). p. 175–186.
34. McGillivray D., O'Donnell H., Repurposing the (Super)Crip: Media Representations of Disability at the Rio 2016 Paralympic Games // *Communication & Sport*. 2019. №20 (2). p. 1-30
35. Nelson J., The invisible cultural group: Images of disability // In Lester P. and Ross S. (Eds). *Images That Injure: Pictorial stereotypes in the media*, 2nd ed. Westport: Praeger Publishers. 2003. p. 175-185.
36. Peers D. Patients, Athletes, Freaks: Paralympism and the Reproduction of Disability // *Journal of Sport and Social Issues*. 2012. № 3 (36). p. 295–316.
37. Phillips, S., Representations of disability in print news media in postsocialist Ukraine // *Disability & Society*. 2012. №27(4). p. 487–502
38. Purdue D.E.J., Howe P.D. Empower, inspire, achieve: (dis)empowerment and the Paralympic Games // *Disability & Society*. 2012. № 7 (27). p. 903–916.
39. Rodan, D., Ellis, K. and Lebeck, P. *Disability, Ageing and Obesity: Popular Media Identifications* // Ashgate, Aldershot. 2014. 176p.
40. Rohwerder B. *Disability stigma in developing countries* // K4D Helpdesk Report. Brighton, UK: Institute of Development Studies. 2018. 26p.
41. Samsel, M. Perepa, P. The Impact of Media Representation of Disability on Teacher's Perceptions // *Support for Learning*. 2013. №28 (4). p. 138-145.
42. Sancho J. *Disabling Prejudice: Attitudes towards disability and its portrayal on television* // London: British Broadcasting Corporation, the

- Broadcasting Standards Commission and the Independent Television Commission. 2003. 118p.
43. Schalk, S. Reevaluating the Supercrip // *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*. 2016. №10(1). p. 71–86.
44. Sgroi M., "I Should At Least Be Given a Chance to Try": The Experience of Media Workers with Disabilities in the United States during Postsecondary Education and Early Career // *Disability & Society*, 31, 1, 2016, p. 64-83.
45. Shapiro J., *No Pity: People with Disabilities Forging a New Civil Rights Movement* // New York: Times Books. 1994. 256p.
46. Shatz J., Amber E. *The Image of Disability: Essays on Media Representations* // Jefferson: McFarland & Company. 2018. 193p.
47. Silva C.F., Howe P.D. The (In)validity of Supercrip Representation of Paralympian Athletes // *Journal of Sport and Social Issues*. 2012. № 2 (36). p. 174–194.
48. Stepaniuk I., Inclusive education in Eastern European countries: a current state and future directions // *International Journal of Inclusive Education*. 2018. №2. p. 1–25
49. Vezzali L., Capozza D. Reducing explicit and implicit prejudice toward disabled colleagues: effects of contact and membership salience in the workplace // *Life Span and Disability*. 2016. №14 (2), p. 139-162
50. Wilkins L., The blind in the media: A vision of stereotypes in action // In Lester P. and Ross S. (Eds). *Images That Injure: Pictorial stereotypes in the media*, 2nd ed. Westport: Praeger Publishers. 2003. p. 185-197.
51. Worrell T., *Disability in the Media: Examining Stigma and Identity* // NY: Lexington Books. 2018. 142p.
52. Zhang L., Haller B. Consuming Image: How Mass Media Impact the Identity of People with Disabilities // *Communication Quarterly*. 2013. № 3 (61). p. 319–334.

53. Байда Л., Красюкова – Енс О., Буров С., Азін В. та ін. Інвалідність та суспільство. Навчальний посібник // К.: «Київський університет». 2011. 188с.
54. Вахштайн В. С. Теория фреймов как инструмент социологического анализа повседневного мира: Автореф. ... к. социол. н. — М.: ГУ-ВШЭ, 2007. — С. 35.
55. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 1 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. // Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2019. Вип. 11. Т. 1. – 238 с.
56. Гарфинкель Г., Исследования по этнометодологии // Спб.: Питер. 2007. – 170с.
57. Гофман И. Анализ фреймов: эссе об организации повседневного опыта: Пер. с англ. / Под ред. Г. С. Батыгина и Л. А. Козловой; вступит. статья Г. С. Батыгина. — М.: Институт социологии РАН, 2003. — 752 с.
58. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України. Статистичний збірник. Київ, 2018. 122с.
59. Канеман Д., Словик П., Тверски А. Принятие решений в неопределенности: Правила и предубеждения. // Харьков: Гуманитарный центр, 2005. 632 с.
60. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. — Київ: Центр вільної преси. 2012. — 352 с
61. Права людини в медіаосвіті та медіадіяльності в Україні: матеріали Першої науково-практичної конференції // Київ, 30 листопада 2018р. // К.: Інститут журналістики, 2018. 230 с.
62. Семёнова А., Корсунская М. Контент-анализ СМИ: проблемы и опыт применения // М.: Институт социологии РАН. 2010. 324с.

63. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы // М.: Наука, 1972. 214с.
64. Звіт з моніторингу дотримання профстандартів в онлайн-медіа. Перша хвиля моніторингу у 2020 році [Електронний ресурс] // ГО "Інститут масової інформації". – 2020. – Режим доступу: https://imi.org.ua/monitorings/zvit-z-monitoryngu-dotrymannya-profstandartiv-v-onlajn-media-persha-hvylya-monitoryngu-u-2020-rotsi-i31632?fbclid=IwAR3Js48wuMEIs0-mJVOPmGhkjpY1r5iCHzU2PD53yaWcYO_LEMM_I0GLmQU
65. Рейтинг розважально-інформаційних телеканалів серед користувачів IPTV та OTT (III квартал 2019 року) [Електронний ресурс] // Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. – 2019. – Режим доступу: <https://www.nrada.gov.ua/infographics/rejtyng-rozvazhalno-informatsijnyh-telekanaliv-sered-korystuvachiv-iptv-ta-ott-iii-kvartal-2019-roku/>
66. Вікіпедія [Електронний ресурс] // Обозреватель. – 2020. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C>
67. Вікіпедія [Електронний ресурс] // ТСН. – 2020. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%A1%D0%9D>
68. Вікіпедія [Електронний ресурс] // Українська Правда. – 2020. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0

69. Вікіпедія [Електронний ресурс] // Факти. – 2020. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8_\(ICTV\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8_(ICTV))
70. Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 році [Електронний ресурс] // Медійна програма в Україні. – 2019. – Режим доступу: <https://internews.in.ua/uk/news/onlajn-media-ta-sotsialni-merezhi-perehopily-liderstvo-u-telebachennya-za-populyarnistyu-v-ukrajini-nove-opytuvannya-usaid-internews-schodo-spozhyvannya-zmi/>
71. ТОП-100 новинних сайтів суспільно-політичної тематики за грудень 2019 [Електронний ресурс] // Інтернет Асоціація України. – 2019. – Режим доступу: <https://inau.ua/news/top-100-novynnyh-saytiv-suspilno-politychnoyi-tematyky-za-gruden-2019>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

КОДУВАЛЬНА СХЕМА

Період проведення дослідження: 1 січня 2019р. – 25 квітня 2020р. включно

Фільтр – слова/фрази: з інвалідністю, з обмеженими можливостями, з особливостями розвитку, інвалід, візочник, сліпий, глухий, незрячий, з вадами, з порушеннями, ДЦП

Категорії аналізу контент-аналітичного дослідження:

1. Чи є в матеріалі згадка про фізичну інвалідність?

- a) Є
- b) Ні

2. Якщо у матеріалі є згадка про інвалідність, то у якому обсязі?

- a) Матеріал повністю присвячений темі інвалідності
- b) У матеріалі частково згадана тема

3. Про що саме йдеться у матеріалі?

- a) Порушення прав людини
- b) Знущання над людиною з інвалідністю
- c) Життєві історії успішних людей з інвалідністю
- d) Боротьба за свої права людьми з інвалідністю

e) Інше

4. Який жанр матеріалу?

- a) Новина
- b) Стаття
- c) Сюжет/репортаж
- d) Інтерв'ю
- e) Розслідування

5. На якій формі інвалідності робиться акцент у матеріалі?

- a) Порушення зору
- b) Порушення слуху
- c) Порушення опорно-рухового апарату
- d) Інше
- e) Вид інвалідності не наголошується

6. Яка термінологія вживається у матеріалі щодо людей з інвалідністю?

- a) Люди з інвалідністю
- b) Особливі люди/люди з особливостями
- c) Люди з особливими потребами
- d) Люди з вадами
- e) Люди з порушеннями
- f) Інваліди
- g) Інше

7. Яким чином описується вплив інвалідності на життя людини?

- a) негативний вплив
- b) позитивний вплив
- c) опис нейтральний

8. На якій сфері життя людини з інвалідністю зроблено акцент у матеріалі?

- a) фізичне життя
- b) соціально-емоційний стан
- c) фінансовий стан
- d) сімейний стан
- e) загальне благополуччя
- f) інше

9. Чи згадувалось у матеріалі, що саме допоможе людині поліпшити її життя?

- a) Так, згадувалось
- b) Ні, не згадувалось

10. Якщо згадувалось, то що саме?

- a) особисті зусилля
- b) релігія
- c) благодійність
- d) соціальна включеність
- e) технології
- f) освіта
- g) медицина
- h) державна допомога
- i) інше

11. Чи пояснюється необхідність інклюзії, доступності та універсального дизайну?

- a) Так, наголошується
- b) Побіжно згадується
- c) Ні, не пояснюється

12. Чи підкріплений матеріал фото та відео матеріалами?

- a) Так
- b) Ні

13. Якщо матеріал підкріплений фото та відео матеріалами, то якими?

- a) Фото та відео матеріали, що зображують людей з інвалідністю
- b) Фото та відео матеріали, на яких відсутнє зображення інвалідності

ГАЙД ГЛИБИННОГО ІНТЕРВ'Ю

Доброго дня! Мене звать Ярослава Борис. Я студентка Школи журналістики Києво-Могилянської Академії. В даний час я пишу дипломну роботу для отримання ступеня магістра. Моя тема дослідження: «Медіа-фреймінг фізичної інвалідності в Україні». Я досліджую, як саме висвітлюються в українських ЗМІ питання фізичної інвалідності загалом та людей з інвалідністю зокрема. В ході дослідження я уже виділили декілька типових прикладів репрезентації та прошу вашої співпраці у визначенні та оцінці впливів медіа-репрезентацій на життя людей з інвалідністю. Інформація, отримана в результаті інтерв'ювання, буде розглядатися з максимальною конфіденційністю і буде використана лише для академічних цілей.

Питання:

1. На Вашу думку, яку роль відіграють медіа у тому, як суспільство ставиться до людей з інвалідністю?
 - 1.1. Як впливає медіа-репрезентація інвалідності на думку різних членів суспільства щодо інвалідності?
 - 1.2. Як Ви вважаєте, чи достатньо представлені люди з інвалідністю в українських медіа?
2. Наскільки, по Вашому, важливі мова та термінологія у висвітленні тематики інвалідності?
3. Прокоментуйте, будь ласка, використання мови та термінів, пов'язаних з інвалідністю в українських медіа.
 - 3.1. На вашу думку, в українських медіа ефективно висвітлюється тематика інвалідності; правильною мовою та термінами?

4. Як Ви вважаєте, яку роль на громадську думку має висвітлення тематики інвалідності з точки зору медичної моделі, коли люди з інвалідністю зображуються, як «хворі люди», які постійно потребують допомоги та лікування.
 - 4.1. Чи помічали Ви приклади таких репрезентацій в українських медіа? Як часто?
 - 4.2. Як, на Вашу думку, таке висвітлення може вплинути на життя людей з інвалідністю?
5. Чи помічали Ви журналістські матеріали, де інвалідність згадується там, де цієї згадки можна уникнути або вона не важлива для сюжету? Що це за матеріали?
 - 5.1. Як, на Вашу думку, таке висвітлення може вплинути на життя людей з інвалідністю?
6. У ході свого дослідження, я виявила, що часто люди з інвалідністю висвітлюються, як «супер-люди». Їх зображують в хвалебній манері за те, що, по суті, вони займаються звичними справами. Прокоментуйте, будь ласка, таку модель висвітлення.
 - 6.1. Чи часто Ви бачите у медіа приклади такого висвітлення?
 - 6.2. Як, на Вашу думку, таке висвітлення може вплинути на життя людей з інвалідністю?
7. Які приклади висвітлення, на Вашу думку, негативно впливають на життя людей з інвалідністю?
8. Які приклади висвітлення, на Вашу думку, позитивно впливають на життя людей з інвалідністю?
9. Що, на Вашу думку, повинен включати у себе правильний журналістський матеріал про інвалідність?
 - 9.1. Які питання там мають бути висвітлені?

Дуже Вам дякую за участь у дослідженні!

№	Заголовок	Дата	Тип матеріалу	Медіа	Посилання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1	У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ МОЛОДИКИ ПОБІ	14.05.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	b	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
2	З ЯКИМИ ПРОБЛЕМАМИ ДОВОДИТЬСЯ СТИ	05.05.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	a	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
3	У ЖИТОМИРІ БЕЗ ЇЖИ ЗАЛИШИЛИСЯ КОНИ,	22.04.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	e	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
4	У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДИТИНУ З ІНВ	26.02.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	b	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
5	8-РІЧНОГО ХЛОПЧИКА З ІНВАЛІДНІСТЮ НІ	25.02.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	a	c	c	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
6	ПРЕЗИДЕНТ ПІДПИСАВ ЗАКОН, ЯКИЙ СПРС	12.02.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	e	c	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
7	ЩО ГАРАНТУЄ НОВИЙ ЗАКОН ПРО СОЦІАЛ	27.01.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	e	c	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
8	БАЛ ПРИНЦЕС: У КИСВІ ВІДБУВСЯ БЛАГОД	12.01.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	e	c	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
9	У ХЕРСОНІ ЛЮДИ ОБ'ЄДНАЛИСЯ, ЩОБ ЗРС	06.01.2020	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	d	c	e	a	c	a;b	b	-	b	a	a	
10	АЛЬТЕРНАТИВА СИРОТИНЦЬМ: В УКРАЇНІ	20.12.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	e	c	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
11	В УКРАЇНІ 160 ТИСЯЧ ЗЛІСНИХ БОРЖНИКІВ	10.12.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	e	c	e	a	c	a;b	a	h	c	a	a	
12	КИЯНИН ЗАБОРУГУВАВ ДОНЬЦІ З ІНВАЛІДН	10.12.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/kyiv/u-kiye	a	b	e	c	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
13	ЯКІ ЗМІНИ НА КРАЩЕ ОБІЦЯЄ ДЕРЖАВА Д.	03.12.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	d	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
14	5 РОКІВ У НАПРЯМКУ ДО ІНКЛЮЗИВІ: ЯКИХ	28.11.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	a;c	e	a	c	a	a;b	b	-	c	a	a	
15	В УКРАЇНІ МАЮТЬ НАМІР СКАСУВАТИ ГРУ	19.11.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	e	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
16	УЖЕ 11 РОКІВ ПОСПІЛЬ ВІДБУВАЄТЬСЯ ЧЕ	31.08.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	c	c	c	g	c	a;b	a	-	c	a	a	
17	У ХАРКОВІ СУСІДИ НЕ ДАЮТЬ ПАРАЛІМПІ	23.08.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	a	a	c	a	c	a;b	b	-	c	a	a	
18	ЗБУДОВАНІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	31.07.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/kyiv/zbudo	a	a	a	c	e	a	c	a;b	b	d	b	a	b	
19	ПЕРШИЙ В УКРАЇНІ ХЛОПЕЦЬ ІЗ СИНДРОМ	12.07.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/po	a	a	c	c	d	g	a	a;b	b	-	c	a	a	
20	СКАНДАЛ НАВКОЛО ВИПУСКНОГО: У ЧЕРІ	25.06.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/sk	a	a	a	c	c	a	a	a	b	-	b	a	a	
21	В ІНКЛЮЗИВНІЙ ШКОЛІ ПРОСТОЮЄ ЛІФТ,	09.05.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	a	a	c	c	a	c	a	b	a;b	-	c	a	a
22	ЮНИЙ ЛЬВІВ'ЯНИН ПЕРЕМІГ НА ВСЕСВІТН	26.04.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/nauka_it/yy	a	b	e	a	e	a	c	f	b	-	b	a	a	
23	У ЛЬВОВІ ТРИВАЄ БЛАГОДІЙНИЙ ІНТЕРНЕ	28.03.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	e	a	e	a	c	f	b	-	c	a	a	
24	НЕЗРЯЧІ УКРАЇНЦІ ЧЕРЕЗ СОЦМЕРЕЖІ ШУ	24.02.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	d	c	a	g,d	a	f	b	-	c	a	a	
25	У ЛУЦЬКУ ВІДКРИЛИ КАВ'ЯРНЮ, ДЕ ОФІЦ	28.01.2019	Відео	TCH	https://tsn.ua/video/vidoc	a	b	c	c	d	a	a	f	a	a	c	a	a	
26	ЩО ТАКЕ АУТИЗМ: "ПРИХОВАНА" ІНВАЛІД	02.02.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/pr	a	a	e	b	d	a	a;b	a;b;c	b	-	b	a	a	
27	ДОСТУПНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ	05.03.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/dc	a	a	e	b	e	a	a	f	b	-	c	a	b	
28	"НАЩО НА СВІТ ПУСКАТИ ІНВАЛІДІВ?": У	04.02.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/ng	a	a	c	d	e	a	a	f	b	-	b	a	b	
29	ХЛОПЧИКА ІЗ ДЦП, ЯКОГО МЕДСЕСТРА ЖІ	30.01.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/hl	a	b	a	a	c	a	c	a;b	b	c	c	a	b	
30	НА ОДЕСЬКІНІ МОЛОДИК ВНОЧІ ВДЕРСЯ ДС	15.01.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/ng	a	b	a	a	e	a	c	a;b	b	-	a	b		
31	- У МИКОЛАСВІ ПІДЛІТКИ ЖОРСТОКО ЗІВ	15.01.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/u-	a	b	c	a	e	a	c	a;b	b	-	c	a	b	
32	ВОЛОНТЕРИ ЗРОБИЛИ РЕМОНТ У КІМНАТ	06.01.2020	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/vc	a	b	a	b	e	a	c	c	a	c	c	a	b	
33	В УКРАЇНІ ПОЧНЕ ДІЯТИ ГАРЯЧА ЛІНІЯ ДЛ	03.12.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/vy-	a	a	a	a	e	a	c	a	a	d	c	a	b	
34	ОДНОНОГИЙ ФУТБОЛІСТ "ПІДРВАВ" СОЦ	30.10.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/prosport/od	a	b	e	a	d	g	c	a	a	a	a	c	b	
35	НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ БАТЬКО ОТРИМА	11.10.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/u-	a	b	e	a	e	a	c	a	b	-	b	a	b	
36	НА КИЇВЩИНІ ЧОЛОВІК ТРИ ДНІ ГВАЛТУВ	11.10.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/ng	a	b	d	a	e	a	c	a	b	-	c	a	b	
37	"УКРЗАЛІЗНИЦЯ" ЗАПУСТИЛА ПОСЛУГУ О	13.09.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/ul	a	a	c	a	e	a	a	a	b	-	c	a	a	
38	У СТОЛИЦІ ВІДБУЛИСЬ НЕЗВИЧНІ ЗМАГАН	31.08.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/u-	a	b	e	b	c	g	c	a	b	-	c	a	a	
39	У РОСІЇ ВОДІЙ ПОЗБАВЛЕНІ ПРАВ НАВМ	21.08.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/svit/u-rosiy	a	b	e	a	c	g	c	a	b	-	c	a	a	
40	ПІВДЕННОКОРЕСЬЦЬ СТАВ ПЕРШИМ ГЛУХІ	20.08.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/prosport/pi	a	b	c	a	b	g	a	a	b	-	c	b		
41	УКРАЇНСЬКІ ЛІКАРНІ МАЮТЬ СТАТИ ІНКЛ	16.07.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/zdorovya/u	a	a	a	b	e	a	c	a	b	-	b	a	a	
42	ФЕСТИВАЛЬ "ТАКИЙ ЯК Я" ВП'ЯТЕ ПРИВЕІ	03.06.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/fe	a	a	e	b	e	a	a	a	a	d	c	a	b	
43	У СЕЛІ НА ХАРКІВЩИНІ ТРОЄ ПІДЛІТКІВ ЗІ	12.04.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/u-	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	c	a	b	
44	СПОРТ ЗА МЕЖЕЮ МОЖЛИВОСТЕЙ: П'ЯТЬ	16.04.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/prosport/sil	a	a	c	b	c,d	a;c	a	a;b	b	-	c	a	b	
45	ВІД 1 КВІТНЯ УКРАЇНСЬКІ ГОТЕЛІ БУДУВА	28.03.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/tourism/v-u	a	b	e	a	e	a	c	a	b	c	c	b		
46	У ЛЬВОВІ 400 ЛЮДЕЙ ПРОПОНУЮТЬ КУПИ	28.03.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/u-	a	b	e	b	e	a	c	a	b	-	c	b		
47	ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ЛЮДЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ	21.03.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/sc	a	a	a;c	b	d	a	a	a	b	c	c	b		
48	ЧИ ЗАЙМАЮТЬСЯ СЕКСОМ ЛЮДИ З ІНВАЛ	14.03.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/podcasts/cl	a	a	c	b	e	a	a	a	d	b	a	b		
49	У ЛЬВОВІ 15-РІЧНА ДІВЧИНКА З СИНДРОМ	07.03.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/u-	a	b	c	b	d	a	a	a	b	-	c	a	b	
50	КАВА З АРОМАТОМ СОНЦЯ. У ЛУЦЬКУ ХЛ	28.01.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/ukrayina/ka	a	b	c	b	d	a	a	a	b	-	c	a	b	
51	Я ХОЧУ ЖИТИ!	28.01.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/blogi/them	a	b	c	b	e	c	c	a	b	-	c	a	b	
52	ТЕСТ НА ІНВАЛІДНІСТЬ: ЄЛИЗАВЕТА ПІЗМ	16.01.2019	Текстовий	TCH	https://tsn.ua/glamur/test	a	b	e	a	e	b	c	a	b	-	c	a	a	

53	НЕЗРЯЧІ УКРАЇНЦІ ШУКАЮТЬ ВОЛОНТЕРІ	24.02.2019	Текстовий	ТСН	https://tsn.ua/ukrayina/ne	a	b	e	b	a	a	a	a	b	-	c	a	a
54	КИЇВСЬКІ БЕЗХАТЬКИ: АНГЛОМОВНИЙ "ТЕ	03.02.2019	Текстовий	ТСН	https://tsn.ua/kyiv/kyivskij	a	b	e	b	c	a	a	a	b	a;b	b	a	b
55	У США СІМ'Я САДИСТІВ ТРИМАЛА ДІВЧИ-	11.01.2019	Текстовий	ТСН	https://tsn.ua/svit/u-ssha-	a	b	b	a	d	a	c	a;b	b	-	c	a	b
56	Чому людям з інвалідністю складно знайти робо	03.12.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	a	c	e	a	c	a;b;c	b	-	c	a	a
57	У Луцьку масово закупляють ліфти: пенсіонери т	09.11.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	a	c	a	a	c	a	b	-	c	a	a
58	Особливі актори. На сцені Малої опери виступа	19.10.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	c	c	e	a;b	a	f	b	-	c	a	a
59	Лучанин розробив візок-всюдихід для людей з о	01.10.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	e	a	e	c	a	a	b	-	c	a	a
60	З дитбудинку – на вулицю. Як живуть сироти з і	06.09.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	a	c	e	a	a	a;b	b	c	c	a	a
61	У Харкові дільничний побив онкохворого пенсіо	06.08.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	e	a	e	f	c	a	b	-	c	a	a
62	Для людей з інвалідністю та з пеленальними сто	02.08.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	e	a	e	a	c	f	b	h	c	a	a
63	Скандал у чернігівській школі: школяру з інвалі	25.06.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	a	c	c	a	c	f	b	-	c	a	a
64	Конкурс для дітей з інвалідністю Казкові мрії: 10	04.06.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	e	c	e	a	c	f	b	-	c	a	a
65	На Харківщині школяр з інвалідністю відстоює і	10.05.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	a	c	e	a	c	f	b	-	c	a	a
66	Інвалідність – не вирок: спортсмен-візочник доп	23.04.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	c	c	c	a;g	a;b	f	b	-	c	a	a
67	Все для людей: у Росії представили автозак для	15.04.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	e	a	e	f	a	f	b	-	b	a	a
68	Пандус, просторі коридори та шрифти Брайля: на	05.03.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	e	c	e	a	a	f	b	c	b	a	a
69	У Черкасах кондуктор і водій вигнали з маршру	27.11.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	a	c	d	f	c	f	b	-	c	a	a
70	В інтернаті жили, як тварини. Родина зі США пе	09.08.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	a	c	e	a;c	a	a	b	-	b	a	a
71	Всі обмеження в голові: українці з особливими і	31.07.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	c	c	c;d	c	c	a	a	a	c	a	a
72	Понад сім тисяч аутистів: як живуть особливі ді	01.06.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	e	c	d	a;b	c	a	a	d;h	c	a	a
73	Трищини, пліснява і дірки в підлозі: у Харкові л	08.03.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	a	c	a	a;d	a	a	a	h	c	a	a
74	Вперше на українському фестивалі: інклюзивни	12.07.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	c	c	e	a	c	a	a	d	a	a	a
75	Autism friendly спрасе: в Україні пройшов марафо	02.04.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	a	c	c	d	g	c	a	b	-	c	a	a
76	Унікальна пекарня на Київщині, де працюють с	21.03.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	c	c	d	g	c	a	a	a;h	c	a	a
77	Вперше в Україні людина із синдромом Дауна з	18.07.2019	Відео	Факти	https://fakty.com.ua/ua/v	a	b	c	c	d	g	c	a;b	b	-	c	a	a
78	Люди з інвалідністю матимуть право на першоч	26.02.2020	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	a	e	a	c	a;b;c	b	-	c	a	a
79	Накрили ковдрою і стрибали: в Мирнограді поб	12.02.2020	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	c	a	b
80	У Миколаєві підлітки згвалтували чоловіка з інв	15.01.2020	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	a	e	a	c	f	b	-	c	a	b	
81	У Києві чоловіку дали 10 років в'язниці за згвал	23.12.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	e	a	c	f	b	-	a	a	b
82	Верховний суд визнав протизаконною відмову у	17.12.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	a	e	a	c	f	b	-	c	a	b
83	На Одещині жінка обікрала 4-річну дитину з інв	23.10.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	e	a	a	f	b	a	c	a	b
84	У Броварах чоловік три дні бив та гвалтував жін	11.10.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	a	a	b
85	Як збільшуватимуть соціальну допомогу інвалід	16.09.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	a	e	a	e	f	c	a	a	h	c	a	a
86	На Львівщині чоловік з інвалідністю вбив жінку	06.09.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	c	a	a
87	У Дніпропетровській області мати тримала на л	03.09.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	b	a	b
88	На Запоріжжі чоловік згвалтував та вбив дівчин	25.05.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	a	d	a	c	a	b	-	c	a	b
89	Права людей з інвалідністю в Україні та Європі	05.05.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	a	e	a	e	a	a	a;b	b	-	c	b	
90	Рівень турботи про людей з інвалідністю – це пс	25.03.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	b	e	a	c	a	b	-	c	a	b
91	На Житомирщині вихователь здавав у рабство і	19.09.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/p	a	b	b	e	f	c	f	b	-	c	a	b	
92	Сліпий мореплавець перетнув Тихий океан	20.04.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/li	a	b	c	a	g	c	f	b	-	c	a	b	
93	Діагноз геніїв: 5 міфів та фактів про аутизм	02.04.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/li	a	a	e	b	d	a;g	a;b	f	b	-	b	a	b
94	Аутизм – не перешкода! Міфи, симптоми і найві	02.04.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/li	a	a	e	b	d	g	a	f	b	-	b	a	b
95	Сонячні діти вийшли на подіум Junior Fashion W	21.03.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	c	b	d	g	c	a	b	-	c	a	b
96	Діти-сироти та особи з інвалідністю отримають																	
96	соцдопомогу – сума виплат	22.03.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	a	e	a	e	a	c	a	b	a	c	b	
97	Ветеранам Другої світової та інвалідам війни																	
97	виплатять разову допомогу	20.03.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	a	e	f	c	a	b	-	c	b	
98	Україна відмовиться від градації інвалідності за																	
98	групами	05.11.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	a	e	a	e	a	c	a	b	h	c	a	b
99	Уряд збільшив соцдопомогу дітям-сиротам та																	
99	дітям з інвалідністю	24.12.2019	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	a	e	a	a	a	b	-	c	a	b
100	Дітям-сиротам підвищать виплати на 1 тис. грн:																	
100	закон пройшов перше читання	14.01.2020	Текстовий	Факти	https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	a	e	a	a	a;b	b	-	b	b	

Сім'ї загиблих і учасники АТО з інвалідністю отримають одноразову допомогу																	
101		25.03.2020	Текстовий	Факти https://fakty.com.ua/ua/u	a	b	e	a	e	a	c	a	b	-	b	b	
102	Чому культурні права людей з інвалідністю на ч	15.04.2020	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	e	b	e	a	c	f	b	-	a	a	b
103	Світу пощастило, що всі різні. Чим унікальний в	28.02.2020	Текстовий	Українська пр https://www.pravda.com.ua	a	a	c	b	d	a	a	a	b	-	a	a	a
104	У чеському будинку для людей з інвалідністю по	19.01.2020	Текстовий	Українська пр https://www.eurointegrat	a	a	e	a	a	c	a	b	-	c	a	a	a
105	На Житомирщині тримали у рабстві чоловіків: г	15.01.2020	Текстовий	Українська пр https://www.pravda.com.ua	a	a	b	b	d	a	c	a	a	-	c	a	a
106	Лідерки, або Як дівчата з інвалідністю змінюют	10.12.2019	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	d	b	c;d	a	a	a	b	-	a	a	a
107	Боротьба триває: що нарешті почули в ООН що:	09.10.2019	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	e	b	e	a	a	a	b	-	a	a	a
108	Уряд створив посаду омбудсмена з прав людей і	28.07.2019	Текстовий	Українська пр https://www.pravda.com.ua	a	a	e	a	e	a	c	a	b	-	c	a	b
109	Кабмін визначив, скільки дітей з інвалідністю бр	26.06.2019	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	e	b	e	a	a	a	b	-	b	a	b
110	Як проголосувати людям з інвалідністю і не нал	16.04.2019	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	e	b	e	a	a	a;b	a;b	-	a	a	b
111	Змова в КМДА: вимагали хабарі за особливі авт	05.04.2019	Текстовий	Українська пр https://www.pravda.com.ua	a	a	b	b	c	a;b	a;b	a	b	-	c	a	a
112	Роботодавців зобов'язують облаштовувати робочі	29.03.2019	Текстовий	Українська пр https://www.epravda.com.ua	a	a	e	b	e	a	c	f	b	c	a	a	a
113	10 викликів материнства, або Як це – бути мамо	31.01.2019	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	c	d	b;c;d	a;b;c	a	f	b	-	c	a	a
114	"Укрзалізниця" запустила нову важливу функці	17.01.2019	Текстовий	Українська пр https://www.pravda.com.ua	a	a	e	a	e	a	c	a	a	d	a	a	a
115	Інклюзія вас не стосується? Аргументуємо, чому	25.11.2019	Текстовий	Українська пр https://life.pravda.com.ua	a	a	e	b	e	a	a	a	b	-	a	a	a
116	- "За що я це отримав?" Терорист-інвалід "ДНР"	11.02.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	c	f	c	a	b	-	a	a	b
117	"Навіщо на світ пускати інвалідів?" Українські м	04.02.2020	Текстовий	Обозреватель https://med.obozrevatel.c	a	a	b	b	c;d	f	c	d	b	-	c	a	b
118	"Інваліди мають заробляти": Борисова потрапил	29.11.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	b	f	c	a	b	-	c	a	b
119	"Як зимоньку перекаштуватися?" У "ДНР" терор	24.10.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	c	f	c	a	b	-	b	a	b
120	Ошпарила окропом: у Росії санітарка вбила дит	01.10.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	f	c	a	b	a	c	a	b
121	У Хмельницькому маршрутник не пустив інвалі	05.05.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	f	a;a	a	b	-	a	b	
122	Лікарі "кошмарять" навіть дітей-інвалідів: що ві	10.04.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	f	c	a	b	-	c	b	
123	"Щоб не була тигарем!" У Полтавській області м	28.03.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	d	f	c	a	b	-	c	b	
124	У Криму незрячий інвалід плюнув у депутата Де	01.03.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	d	a	a	f	c	a	b	-	c	a	b
125	"Це інваліди!" Корчинський жорстоко висловивс	05.07.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	f	a	a	b	-	c	a	b
126	"Я – крутий!" У Росії підлітки зняли жорстоке ві	17.02.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	f	a	a	b	c;b	c	a	b
127	"Залишаться інвалідами": адвокат полонених укр	25.01.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	e	a	e	f	c	a	b	-	a	a	b
128	У Києві водій маршрутки не дозволив дитині з і	05.03.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	a	a	a	b	-	c	a	b
129	"А жінки? А люди з інвалідністю?!" Пандуси у п	12.02.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	e	a	c	a	c	a	a	h	c	a	b
130	"Хотілося придурити!" Бледанс атакувала блог	11.02.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	e	a	e	a;b	c	a;b	b	-	c	a	b
131	На Одещині 19-річний хлопець звалтував жінку	16.01.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	a	a	a	b	-	c	a	b
132	Благодійний фонд Мунтяна надав гуманітарну д	30.12.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	e	a	e	a	c	f	b	-	c	a	b
133	"Повзла по калюжах за хлібом": в Кривому Розі	16.12.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	e	b	c	a	a	f	b	-	c	a	b
134	У Росії медсестра принизила дитину з інвалідніс	28.11.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	b	c	a	c	a	b	-	a	a	a
135	Просила про допомогу: у Дніпрі в маршрутці по	07.11.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	d	a	c	a	b	-	c	a	a
136	Побили через пільговий проїзд: стали відомі но	30.10.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	b	a	d	a	a	a	b	-	c	a	b
137	В Україні підвищать надбавки для осіб з інвалід	29.10.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	e	a	e	a	c	f	b	a	c	a	b
138	"Доводиться терпіти до будинку": в ТЦ Дніпра і	03.10.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	a	b	c;d	a;d	a	a	b	-	c	b	
139	- В Одесі велосипедист зніс на ходу дитину з інв	17.09.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	a	c	a	b	h	b	a	b
140	Діти з особливими потребами та діти з інвалідні	02.09.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	e	b	d	c	a;b	a	a	f	c	a	b
141	Готові йти по трупах": "Укрзалізниця" потрапил	27.08.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	a;b	a	a	b	-	c	a	b
142	У Маріуполі 18-річний хлопець звалтував жінк	26.08.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	a	a	a;c	b	-	c	a	b
143	Чия дитина далі? На Чернігівщині чоловік із інв	11.07.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	c	a	b
144	Стало відомо, скільки дітей з інвалідністю брати	28.06.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	e	b	e	a;b;c	c	f	b	-	c	a	b
145	"Гидота!" У Чернігові вчителі не захотіли "псува	21.06.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	a	b	c	a	a	f	b	-	b	a	b
146	Телеведуча з інвалідністю стала "Жінкою Украї	13.04.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	c	b	c	a	a	a	b	-	c	a	b
147	"Це неможливо": українець з інвалідністю розпс	03.04.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	a	b	c	a	c	a	b	-	c	a	b
148	- "Прямо в душу влізла": дівчина з інвалідністю	04.02.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	c	a	c	a	c	a	b	b	c	a	a
149	Воював з інвалідністю: у ДТП розбився відомий	12.01.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	c	b	e	a	c	f	b	-	c	b	
150	"Ситуація зайшла у глухий кут": на Чернігівщин	04.12.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	a	a	b	c	a	c	a	b	h	a	b	
151	Під Дніпром підліток познуцався над сліпою жі	14.11.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	a	g	c	f	b	-	c	a	b
152	Фото візочника в київському метро схвилювало	11.05.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	e	a	c	g	c	a	b	-	b	a	b
153	Розшук: у Києві водій збив інваліда-візочника та	03.10.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel.com	a	b	b	a	c	fg	c	a	b	-	c	b	

154	Аутизм: у зоні особливої уваги	08.05.2019	Текстовий	Обозреватель https://med.obozrevatel.c	a	a	e	b	d	a;b;d	c	a	b	-	c	a	b
155	"Інваліди мають заробляти": Борисова потрапил	19.03.2019	Текстовий	Обозреватель https://med.obozrevatel.c	a	a	b	a	b	f	c	f	b	-	a	a	b
156	У Броварах чоловік три дні бив та гвалтував жін	23.08.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	b	b	a	e	a	c	a	b	-	c	a	b
157	На Харківщині школяр з інвалідністю відстоює	10.05.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	b	d	a	e	a	c	b	b	-	c	a	b
158	Вперше на українському фестивалі: інклюзивни	12.07.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	a	e	b	e	a	c	f	b	-	b	a	b
159	У Черкасах кондуктор і водій вигнали з маршру	13.09.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	a	b	a	e	f	a	a	b	-	c	a	b
160	Як збільшуватимуть соціальну допомогу інвалід	17.01.2020	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	a	e	a	e	f	c	a	a	h	c	b	
161	Лучанин розробив візок-всюдихід для людей з о	18.07.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	b	e	a	c	a;c	a	a	b	-	c	a	b
162	Конкурс для дітей з інвалідністю Казкові мрії: 10	09.05.2019	Текстовий	Обозреватель https://www.obozrevatel	a	a	e	b	d	a	c	f	b	-	c	a	a